

Jaroslav Hrdlička

**Historik a diplomat
Vlastimil Kybal**

Vlastimil Kybal

Historik a diplomat Vlastimil Kybal

Jaroslav Hrdlička

Recenzovali:

prof. PaedDr. ThLic. Martin Weis, Th.D.

doc. dr. Martin Wernisch

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2020

Redakce Lenka Ščerbaničová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

První vydání

ISBN 978-80-246-4609-1

ISBN 978-80-246-4628-2 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Úvod	11
1. Život	
Dětství	16
Gymnaziální studia ve Slaném	21
Lev N. Tolstoj	41
Maturita	47
Na univerzitě	50
Pokračování Kybalova přátelství s Rudolfem Urbánkem	57
Kybalovo probíjení studiem. Kondice a pomocné práce v pražských archivech	60
Poměr k venkovu a politické selství	62
V Sokole	64
Kybalovi univerzitní učitelé	65
Jaroslav Goll	65
Josef Pekař	69
Václav Novotný	73
Tomáš G. Masaryk	78
František Drtina	84
František Krejčí	87
Asistentem Historického semináře	87
Doktorát a získání učitelské způsobilosti	90
Jednatelém Historického klubu	92
Badatelské a publikační plány z let 1904–1905	93
Kybalova učitelská praxe na Vyšším gymnáziu v Žitné ulici α Alois Jirásek	98
Studium v Paříži roku 1906	100
Pařížská setkávání s E. Benešem, R. Štefánikem α A. Muchou	109
Vlastimil Kybal a pařížský katolický modernismus	111

Pokračování studia v Bonnu 1906	112
První pokus o habilitaci	115
Sekretářem Výboru pro lidové přednášky českých vysokých škol pražských	125
Kongres historiků v Berlíně a prohloubení vztahů s T. G. Masarykem	128
Studijní cesty Evropou před habilitací	130
Habilitace	134
Cesta do Švédska, Norska, Dánska a Belgie	138
Počátky univerzitní přednáškové činnosti	140
Uznání habilitace na České vysoké škole technické v Praze	142
Kybalova přednášková témata na České vysoké škole technické	144
Nakladatelé Jan Laichter, Josef Pelcl a Vlastimil Kybal	148
Kybalovy styky se Zdeňkem Nejedlým a F. X. Šaldou	150
Pobyty v Rakouském historickém ústavu v Římě	155
Sňatek	158
Kongres historiků v Londýně	161
Husovo jubileum 1915 a UK	166
Společnost Husova muzea a V. Kybal	168
Těžká léta 1914–1918	173
Reforma školského a univerzitního studia	185
V redakci ČČH	189
Diplomat	191
Kybalovo diplomatické působení v Itálii	192
Prázdninové cesty na Moravu v letech 1922–1923	209
Brazílie a Argentina	210
Španělsko a Portugalsko	227
Návrat na univerzitu	245
Mexiko	251
Odchod do exilu v USA	256
Počátky exilu	260
Válečná léta v exilu	263
Léta 1945–1948 (F. Palacký, F. D. Roosevelt)	272
Obvinění na MZV ČR	279
Závěr přátelství s Rudolfem Urbánkem	282
Poslední desetiletí života. František z Assisi, Paměti, Anežka Česká	284
Pokusy historikových synů o vydání některých Kybalových děl	288

Obrazová příloha

2. Dílo

Monografie o Mistru Matěji z Janova	291
Cesta k vydání Regulí Mistra Matěje z Janova	298
Pátý svazek Regulí vydaný V. Kybalem a O. Odložilíkem roku 1926	307

Čtyři Kybalovy texty o Mistru Janu Husovi před převratem 1918	311
Z novější cizí literatury o Husovi a husitství	311
Filius Regni	314
Hus jako učitel mládeže a vychovatel lidu	318
Vůdce lidu	319
Hus po převratu 1918	322
Učení M. Jana Husa	323
František z Assisi	331
Dante Alighieri	341
Překlad Sabatierova <i>Nástinu filosofie náboženství</i>	342
Francouzská metoda historická	345
Arnošt Denis a Bílá hora	355
Slovo závěrem	372
Summary	373
Užitá literatura	374
Bibliografie Vlastimila Kybala	387
Redakční poznámka	393
Jmenný rejstřík	394

Motto: *J sme postaveni vskutku v těžkou dobu, my, děti 20. století.
Doba rozeroanosti a povrchnosti, materialismu a sobectví (...).
Praní proto, myslím, úlohou nás, kteří nechceme jen žít,
abychom žili a zmizet beze stopy svého žití, je upevnit se (...)
ve svých názorech mravních a náboženských.*

Vlastimil Kybal – Rudolfu Urbánkovi, *dopis z 18. listopadu 1900.*

Tuto monografii věnuji památce svého učitele
prof. Amedea Molnára, který mne v čase totality
k bádání o Vlastimilu Kybalovi vedl.

Věnuji ji i kardinálu Miloslavu Vlkovi,
který si její vznik přál a podpořil.

Věnuji ji i manželce Renatě ve vzpomínce
na její lidsky opravdovou podporu mé mnohaleté práce.

Jaroslav Hrdlička

Úvod

Když rakouský historik Richard G. Plaschka zařadil Vlastimila Kybala mezi žáky Jaroslava Golla, činil tak se znalostí cest české historiografie přelomu 19. a první poloviny 20. století.¹ Kybalova díla jsou i v naší době uváděna a citována v textech současných českých i zahraničních historiků.² Jen tu a tam se v nich však objevují údaje o podstatných událostech ze života jejich autora.

Vlastimilu Kybalovi bylo již roku 1909 věnováno heslo v dodatcích Ottova slovníku naučného.³ V době mezi jeho diplomatickým pobýváním ve Španělsku a Mexiku, kdy žil ve vlasti, vzniklo pro třetí díl Ottova slovníku naučného nové další heslo o něm.⁴ Mezi světovými válkami vyšla i studie Jaroslava Werstadta, věnovaná pojetí českých dějin u E. Denise, jež v ní věnoval podstatné pasáže i Kybalovi.⁵ O histori-

---

1 Plaschka, Richard Georg. Jaroslav Goll (1846–1929). In *Neue Österreichische Biographie ab 1815. Grosse Österreicher, 13 Bd.*, Zürich – Leipzig – Wien: Amalthea Verlag, 1959, s. 118; Plaschka, Richard Georg (1925–2001), rakouský historik.

2 Fudge, Thomas A. *Jan Hus: Religious Reform and Social Revolution in Bohemia*, London: I. B. Tauris, 2010, s. 217–218; Týž. *The Trial of Jan Hus. Medieval Heresy and Criminal Procedure*, New York: Oxford University Press, 2013, s. 5; Machilek, Franz. Hus/Hussiten. In *Theologische Realenzyklopädie, Bd. 15*, Berlin: Walter de Gruyter & Co, 1993, s. 733.

3 Kybal, Vlastimil, historik čes. (*1880). In *Ottův slovník naučný, díl 28: Doplnky*, Praha: J. Otto, 1909, s. 858.

4 (jm), Kybal Vlastimil PhDr. In *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl 3. Svazek 2, [Konkurs-Majo]*, Praha: J. Otto, 1935, s. 1012; srov. též Kybal, Vlastimil PhDr., univ. prof. a vyslanec. In Dolenský, Antonín. *Kulturní adresář český*, Praha: J. Zeibrdlich, 1934, s. 238. Hesla měl i v meziválečných adresářích.

5 Werstadt, Jaroslav. Dílo a myšlenka Arnošta Denise o dějinách českých. In *Odkazy dějin a dějepisců*, Praha: Historický klub, 1948, s. 71, 81–82. První část studie vyšla roku 1929 francouzsky, druhá zůstala do českého vydání v rukopise.

kovi referoval mezi válkami i Jaroslav Prokeš.⁶ Různé etapy Kybalovo díla zachytili ve svých přehledech české historiografie roku 1928 Jaroslav Bidlo, 1929 Václav Novotný, 1937 Josef Šusta.⁷ Kybalově studii o vědské a brahmanské filozofii, vydané v České Mysli roku 1902, jeho monografiím o světcích z Assisi i M. Matěji z Janova věnoval v Československé filozofii pozornost Josef Král.⁸ Rudolf Urbánek zahrnul Kybalovo bádání o Milíči z Kroměříže a M. Matěji z Janova do ideové části svého dílu Laichterových českých dějin Věk poděbradský III.3 i některých svých studií.⁹ Z katolických badatelů zahrnul Kybalovo bádání o Milíči z Kroměříže a M. Matěji z Janova do některých svých studií mezi válkami i Jan Vilikovský.¹⁰

Po druhé světové válce Z. Kristen zhodnotil Kybalův podíl na českém historickém výzkumu v Římě i jeho institucionizované podobě.¹¹ F. M. Bartoš zahrnul Kybalovo bádání o M. Matěji z Janova do svého dílu Laichterových českých dějin.¹² Jan Vilikovský uvedl Kybalovo bádání o M. Matěji z Janova i ve své edici děl z doby Karla IV.¹³

V době totality byl Kybal podstatněji zachycen několika českými historiky. Na prvním místě F. Kutnarem a J. Markem v jejich Přehledných dějinách českého a slovenského dějepisectví, na druhém K. Kazbundou v třetí části díla Stalice dějin na pražské univerzitě. Kybalově otevřenosti podnětům francouzské historiografie se věnoval T. Vojtěch.¹⁴ Miloš Trapl zmínil Kybalovo ediční dílo a spisy o Husovi ve svém přehledu dějin

-
- 6 Prokeš, Jaroslav. Literatura dějepisná. In *Československá vlastivěda. Díl X. Osvěta*, Praha: Sfinx, 1931, s. 298–299.
- 7 Bidlo, Jaroslav. *La Littérature historique tchécoslovaque. Compte-rendu 1921–1926*, Praha: 1928, s. 6, 28–30, 53; Novotný, Václav. *České dějepisectví v prvním desetiletí Republiky*, Praha: Historický spolek, 1929, s. 35, 37, 77, 111, 112, 136; Šusta, Josef. Československý dějepis v posledních padesáti letech 1876–1925. In *Úvahy a drobné spisy historické Josefa Šusty II.*, Praha: Historický klub, 1934, s. 17; Šusta, Josef. *Posledních deset let československé práce dějepisné*, Praha: Historický klub, 1937, s. 71, 184.
- 8 Král, Josef. *Československá filozofie*, Praha: Melantrich, 1937, s. 239, 291.
- 9 Urbánek, Rudolf. *České dějiny III. 3 Věk poděbradský 3*, Praha: J. Laichter, 1930, s. 949–952; Urbánek, Rudolf. *Jednota bratrská a vyšší vzdělání až do doby Blahoslavovy*, Brno: FF MU, 1923, s. 7–9.
- 10 Vilikovský, Jan. *České modlitby Milíčovy*, Praha: Řád, 1938, s. 9–10.
- 11 Kristen, Zdeněk. Sto let českého výzkumu historického v Římě. In *Ža odkazem Fr. Palackého*, Praha: L. Kuncíř, 1948, s. 23–25, 29.
- 12 Bartoš, František M. *Čechy v době Husově 1378–1415*, Praha: J. Laichter, 1947, s. 245–254.
- 13 Vilikovský, Jan (ed.). *Próza z doby Karla IV.*, Praha: Sfinx B. Janda, 1948, s. 121–125, 349.
- 14 Kutnar, František – Marek, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha: NLD, 1997, s. 548–551; Kazbunda, Karel. *Stalice dějin na pražské universitě. Část III. Stalice dějin na české universitě od zřízení university do konce rakousko-uherské monarchie (1882–1918)*, Praha: UK, 1968, s. 413–425; Vojtěch, Tomáš. *Česká historiografie a pozitivismus*, Praha: Academia, 1984, s. 65–68.

československého dějepiscetví.¹⁵ Ke Kybalovu dílu o Husovi se vracel i R. Kalivoda.¹⁶

Na některé motivy Kybalova díla o Milíči z Kroměříže a M. Matěji z Janova navázali Vilém Herold a Milan Mráz.¹⁷ Motivy jeho díla o M. Matěji z Janova a M. Janu Husovi rozvíjela prof. Jana Nechutová.¹⁸ V exilu Kybalovy texty o Matěji z Janova využil v monografii o pařížském mistru římskokatolický historik Emil Valasek.¹⁹ Heslo o Kybalovi vydal i zahraniční biografický lexikon.²⁰

Po roce 1989 Kybalovi věnovala pozornost řada historiků. Jaroslav Marek jej zachytil ve vztahu k jeho univerzitnímu učiteli prof. Gollovi.²¹ Kybalovo dílo o M. Janu Husovi bylo vzpomenuáno na podzim roku 1993 Janem B. Láškem během mezinárodního symposia *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*.²² Historikův život a dílo byly zachyceny ve slovníkových heslech I. Bartečka, J. Hrdličky či J. Tomeše.²³ Josef Petráň jeho univerzitní pedagogické působení před odchodem do diplomatické služ-

-
- 15 Trapl, Miloš. Vytváření tradice československého dějepiscetví. In Kolektiv autorů, *Žáklady studia dějepisu*, Praha: SPN, 1964, s. 91.
- 16 Kalivoda, Rudolf. *Husitské myšlení*, Praha: Filosofia, 1997, s. 30, 45, 46–47. Kalivoda mu vytýká rekatolizační pojetí Husa, na něž mu navázal P. De Vooght; srov. též Šmahel, František. Husitský věk v pojetí Roberta Kalivody. In *Historicko-filozofické dílo Roberta Kalivody*, Olomouc: FF UP, 1999, s. 28. Na stanovisku Kalivody ke Kybalovi upozorňuje F. Šmahel.
- 17 Herold, Vilém. *Pražská univerzita a Wyclif*, Praha: UK, 1985, s. 227–229, 232–233, 264–265; *Johannis Milicij de Crecmsir Tres sermones synodales*, (ed. Vilém Herold a Milan Mráz), Praha: Academia, 1974, s. 10, 13–16, 29.
- 18 Nechutová, Jana. *Kategorie zákona Božího a M. Matěj z Janova. SPFFBU 1967, E 12*, s. 211–221; Nechutová, Jana. *M. Matěj z Janova v odborné literatuře. SPFFBU 1972, E 17*, s. 119–133; Nechutová, Jana. Povědomí antiky u M. J. Husa a v husitství. In *Antika a česká kultura*, Praha: Academia, 1978, s. 141–156; srov. též Dostálová, Růžena. *Antika a česká kultura. Listy filologické*, roč. 113, č. 2/ 1990, s. 151–153. Autorství doložila.
- 19 Valasek, Emil. *Das Kirchenverständnis des Prager Magisters Matthias von Janow (1350/55–1393). Ein Beitrag zur Geistesgeschichte Böhmens im 14. Jahrhundert*, Roma: Lateranum, 1971, s. 19. Zhodnotil i díla dalších historiků a teologů o M. Matěji z Janova; Valasek, Emil (nar. 1938 Opava), po válce do exilu, studia na Lateránské univerzitě v Římě, vysvěcen 1967, řkc. kněz a církevní historik; srov. též Steiner, Václav. *Eklesiologie Matěje z Janova v podání E. Valáška*. In *Mistr Matěj z Janova ve své a naší době. Sborník z vědeckého symposia, konaného na teologické fakultě Jihočeské univerzity 29.–30. listopadu 2000*, Brno: L. Marek, 2002, s. 112–118.
- 20 Kybal Vlastimil, *Historiker und Diplomat*. In *Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder, II. I–M*, München: R. Oldenburg Verlag, 1984, s. 361.
- 21 Marek, Jaroslav. *Jaroslav Goll*, Praha: Melantrich, 1991, s. 90, 232, 257, 259, 263, 273, 279; srov. též Marek, Jaroslav. *Medievista a jeho sousedé*. In *Husitství – Reformace – Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, Praha: Historický ústav, 1994, s. 32.
- 22 Lášek, Jan B. Některé specifické úkoly husovského bádání. In *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi, sborník z mezinárodního symposia konaného 22.–26. září 1993 v Bayreuthu, SRN*, Praha: ČKA – HTF UK, 1995, s. 305–310.
- 23 (jhd), Vlastimil Kybal. In *Slovník českých filozofů*, Brno: MU, 1998, s. 323–324; (ib), Kybal, Vlastimil – český historik, diplomat, publicista a iberoamerikanista. In *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*, Praha: Libri, 1999, s. 290–291; Kybal Vlastimil.

by ČSR přiblížil ve velkých dějinách UK.²⁴ Jiří Špět zachytil podrobně Kybalovu úlohu v pořádání vedení Historického klubu a redakce ČČH v letech 1918–20.²⁵ Vladimír Valeš zaměřil pozornost na studijní Kybalovy styky s amatérským historikem B. Bernauem.²⁶ Jaroslav Čechura věnoval Kybalovi dvě cenné studie.²⁷ Především Kybalově studii Francouzská metoda historická věnoval pozornost Jiří Jílek.²⁸ Nad některými uměleckými názory V. Kybala se krátce zamyslel Pavel Štěpánek.²⁹ Kybalovu myšlenkovému světu věnoval badatelskou pozornost Jan Horský.³⁰ Božena Kopiczková výtěžila pro svou monografii o Elišce Přemyslovně i Kybalovu monografii o sv. Anežce České.³¹

Po roce 1989 J. Nechutová s H. Krmíčkovou dovršily své badatelské úsilí nad dílem M. Matěje z Janova v edici poslední, dosud nevydané části teologových Regulí a v dalších studiích k tématu.³² O pařížském mistru a Husovi prof. Nechutová referovala i na římském husovském sympoziu

---

In Tomeš Josef a kol., *Český biografický slovník XX. století, II. díl K–P*, Praha a Litomyšl: Paseka a Petr Meissner, 1999, s. 239.

24 Petráň, Josef. Filozofická fakulta v letech 1918–1939 (1945). In *Dějiny Univerzity Karlovy 1918–1990 IV.*, Praha: UK, 1998, s. 121, 133–134.

25 Špět, Jiří. Kapitola z dějin Českého časopisu historického. *ČČH*, roč. 89, č. 5–6/1991, s. 714–725.

26 Valeš, Vladimír. *Návraty ke krajům mládí. Portrét opomíjeného badatele Bedřicha Barnaua*, Chomutov: Klub přátel historických památek, 1994, s. 72–77.

27 Čechura, Jaroslav. Regule Matěje z Janova – edice na cestách? *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Historica* 32, 2003, s. 45–55; Čechura, Jaroslav. Historik a subjektivismus: mladý Vlastimil Kybal. In *Století objevů, diplomacie a válek. Sborník k 60. narozeninám profesora Aleše Skřivana*, Praha: Karolinum, 2005, s. 145–153.

28 Jílek, Jiří. Vlastimil Kybal a evropská historiografie na počátku 20. století. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Historica* 32, 2003, s. 39–44.

29 Štěpánek, Pavel. Umělecké názory Vlastimila Kybala. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Historica* 32, 2003, s. 61–62.

30 Horský, Jan. Doba, duch doby. In *Kulturní a sociální skutečnost v dějepisném myšlení*, Ústí nad Labem: Albis international, 1999, s. 121–123; Horský, Jan – Pavlíková, Eva. Pojmoslovný aparát českého dějepiscetví mezi „francouzským“ a „německým“ stylem dějepisného myšlení. In *Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích*, Praha: CEFRES, 2003, s. 210, 216.

31 Kopiczková, Božena. *Eliška Přemyslovna*, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 19, 101, 103, 113, 139, 156, 158.

32 *Mathiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regularum veteris et novi testamenti. Liber 5, De corpore Christi (editionis volumen 6)*, [Ed.]: Nechutová Jana – Krmíčková Helena, München: R. Oldenbourg Verlag, 1993, XXXIX + 290 s.; Krmíčková, Helena. De origine calicis historia. *Studie a texty k počátkům kalicha v Čechách*, Brno: MU, 1997, s. 6; Krmíčková, Helena. Vliv Matěje z Janova na utrakvismus Jakoubka ze Stříbra a Mikuláše z Drážďan. In *Mistr Matěj z Janova ve své a naší době. Sborník z vědeckého symposia, konaného na teologické fakultě Jihočeské univerzity 29.–30. listopadu 2000*, Brno: L. Marek, 2002, s. 78–88; Nechutová, Jana. Matěj z Janova, Mistr Pařížský (+ 30. 11. 1393). In *Mladá Vožice k počtě Mistra Matěje z Janova (+ 1393)*, Mladá Vožice: MÚ, 1994, s. 9–13; Nechutová, Jana. Probet autem seipsum homo... (exegeze Matěje z Janova I. Cor. 11,27–29). In *Mistr Matěj z Janova ve své a naší době. Sborník z vědeckého symposia, konaného na teologické fakultě Jihočeské univerzity 29.–30. listopadu 2000*, Brno: L. Marek, 2002, s. 70–77.

roku 1999.³³ Kybalovu monografii a edici Janovova díla ve svých příspěvcích na římském sympoziu připomínali i V. Herold a J. V. Polc.³⁴ Kybalovo bádání o M. Matěji z Janova a Husovi zhodnotil v 1. dílu své Husitské revoluce F. Šmahel.³⁵

29.–30. listopadu 2000 na Teologické fakultě Jihočeské univerzity proběhlo vědecké sympozium Mistr Matěj z Janova ve své a naší době. Vedle několika výše zde již uvedených příspěvků zde k tématu referovali J. Dolista, J. Hanuš, J. Hrdlička, J. B. Lášek, R. Malý, K. Skalický, M. Weis.³⁶ Z římskokatolické církve Kybalovi věnoval pozornost ve vztahu k Husovi i Jiří Kotyk.³⁷ Vydávání Kybalových spisů na HTF UK uvítala v Listech filologických dr. A. Vidmanová.³⁸

33 Nechutová, Jana. Matěj z Janova – M. Jan Hus? In *Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia. Papežská lateránská univerzita Řím, 15.–18. prosince 1999*, Tábor: Husitské muzeum, 2001, s. 71–79.

34 Herold, Vilém. Hus a Wyclif. Srovnání dvou traktátů De ecclesia. In *Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia. Papežská lateránská univerzita Řím, 15.–18. prosince 1999*, Tábor: Husitské muzeum, 2001, s. 129–154; Polc, Jaroslav V. Duchovní proudy v Čechách ve XIV. století. In *Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia. Papežská lateránská univerzita Řím, 15.–18. prosince 1999*, Tábor: Husitské muzeum, 2001, s. 59–70.

35 Šmahel, František. *Husitská revoluce 1. Doba vymknutá z kloubů*, Praha: Karolinum, 1995, s. 20–21.

36 Dolista, Josef. Duchovní proudy v době Matěje z Janova. In *Mistr Matěj z Janova ve své a naší době. Sborník z vědeckého sympozia, konaného na teologické fakultě Jihočeské univerzity 29.–30. listopadu 2000*, Brno: L. Marek, 2002, s. 7–15; Hanuš, Jiří. Mistr pařížský v moderních Čechách a na Moravě, *tamtéž*, s. 100–110; Hrdlička, Jaroslav – Lášek, Jan B. M. Matěj z Janova v exilových pamětech Vlastimila Kybala, *tamtéž*, s. 119–131; Malý, Radomír. Matěj z Janova a další Husovi předchůdci v díle českých obrozenců, *tamtéž*, s. 89–99; Skalický, Karel. Církev Kristova a církev Antikristova v teologii Matěje z Janova, *tamtéž*, s. 47–69; Weis, Martin. Mistr Matěj z Janova a jeho myšlenkoví současníci, *tamtéž*, s. 16–30.

37 Kotyk, Jiří. *Spor o revizi Husova procesu*, Praha: Vyšehrad, 2001, s. 55–67.

38 Vidmanová, Anežka. Vlastimil Kybal, „Pontes Pragenses“ a počátky kalicha. *Listy filologické*, roč. 121, č. 3–4, 1998, s. 323–326.

1. Život

Dětství

Rod Kybalů pochází z vesnice Radonice nad Ohří, dnes součástí městyse Peruc u Loun.³⁹ V létě r. 1928 Vlastimilu Kybalovi o jeho radonických předcích poslal zprávu s výpisy z matrik tamní kněz, premonstrát ThDr. Hroznata Psota. Uvedl, že matriky začínají rokem 1661 a již o rok později je v nich doloženo narození a křest Václava Kybala. Rodiči novorozence byli Václav a Ludmila Kybalovi, kmotry Krištof Rokos a Jan Formánek. Roku 1715 byl radonickým panským rychtářem František Kybal. Rodina Kybalů se rozdělila na několik větví a někteří vyženili či zakoupili statky ve vsích na Lounsku.⁴⁰

Zakladatel černochovské větve rodu Matěj Kybal do Černochova přišel mezi lety 1770–80.⁴¹ Sám rodem již ne z Radonic nad Ohří, ale z Hřivčic (č. p. 10) se oženil z Marií Magdalenou Srpovou z černochovského statku č. p. 45–46.⁴² Řadu let byl nový statkář rychtářem obce, v níž platila ještě robotní povinnost peruckému velkostatku. Manželství bylo vedle

39 Svoboda, Jan. K původu a výkladu českých příjmení. *Naše řeč*, roč. 40, č. 7–8, 1957, s. 37. Změny v > b, známé ze staročestiny, si autor všímá i u jména Kybal, Kýbal < Kýval.

40 Psota Hroznata ThDr., *Rodina Kybalova (Kíbal) v Radonicích. Nejstarší záznamy z matrik vedených od r. 1661, 1. srpna 1928*, Archiv SVK, s. 1–2. Psota Hroznata, Dobroslav ThDr., O. Praem. (1879–1935), působil v Radonicích od r. 1927 jako farář; *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 9. *Neobvyklé příjmení Kybal vyskytuje se v matrikách mého rodného kraje lounského od 1657, kdy byl v matrice na Pátku nad Ohří zapsán poprvé Václav Kybal se svou ženou Ludmilou.*

41 První písemná zmínka o Černochově je z r. 1207 (Tsyrnochov), kdy premonstrátský klášter v Milevsku, dosavadní majitel vsi, ji vyměnil se šlechticem Slávkem z Oseka.

42 Kybal, Václav. *Paměti statku čís. 45 a 46 v Černochově*, Louny: SVK, 2003, s. 1. Hřivčice jsou dnes součástí městyse Peruc u Loun.

tří dcer obdařeno i synem Martinem, který se po smrti otce roku 1823 ujal statku. Oženil se na sklonku prvního desetiletí 19. století s Marií Čechovou, dcerou černochovského sedláka Jiřího Čecha. Manželé vedle dcer Marie, Anny a Barbory měli i syny Jakuba (nar. 30. června 1815) a Jana (nar. 9. června 1821).⁴³ Martin Kybal zemřel již roku 1826 a zanechal vdovu s pěti nedospělými dětmi ve složité situaci. Ta hospodařila na statku do roku 1840, kdy byl (podle poslední vůle otce) odevzdán synu Jakubovi. Mladší syn Jan byl poslán na studia do litoměřického učitelského ústavu.⁴⁴ Ten úspěšně absolvoval a po působení v několika venkovských školách se stal učitelem a posléze i ředitelem dívčí školy ve Slaném a ředitelem kůru při hlavním chrámu města.

Jakub Kybal se 15. ledna 1840 oženil s Annou Zázvorkovou, dcerou sedláka Pavla Zázvorky a Anny Zázvorkové, rozené Dandové z Černochova.⁴⁵ Ještě v témže roce se mladým manželům narodil syn František, 20. února 1846 pak druhý syn Václav, otec historika Vlastimila Kybala.⁴⁶ František Kybal vystudoval technickou školu a absolvoval telegrafický kurz. Pracoval pak jako telegrafní úředník v Praze, Budapešti, Ústí nad Labem a ve Vídni. Mladší syn Václav byl 18. března 1867 odveden do armády. Nejprve prošel výcvikem v Terezíně, pak ve Vídni, kde navštěvoval poddůstojnickou školu. Domů se vrátil po dvou letech. Nalezl rodný statek v zanedbaném stavu a veškerou energii i organizační schopnosti věnoval jeho povznesení. Zavedl novou metodu zvyšování plodinových výnosů, hnojení polí fosfátovými hnojivy a statek vybavil moderními stroji.

Na cestě obnovy dědictví mu měl pomoci i výhodný sňatek. Roku 1873 se během svatodušních svátků seznámil na taneční zábavě v Mšeném-lázních s Antonií Kubištovou ze Skůr. Mezi oběma vznikl hlubší vztah. V červnu téhož roku proběhly úspěšně Václavovy námluvy, již ve stínu vážné nemoci jeho otce Jakuba Kybala, který 21. července téhož roku zemřel. Z toho důvodu se sňatek snoubenců mohl konat až 10. února 1874. Novomanželka přinesla do statku věno i laskavou povahu a píli. Statek díky pracovitosti obou manželů bohatl.

43 Kybal, Jakub. *Křestní a rodný list*, Farní úřad Peruc, kopii z matriky 18. října 1939 vytvořil děkan Josef Krofta.

44 Ústav pro vzdělání učitelů v Litoměřicích založil r. 1850 biskup Augustin Bartoloměj Hille (1786–1865). Studium bylo tříleté.

45 Kybal, Jakub. *Oddací list*, Farní úřad Peruc, kopii z matriky 18. října 1939 vytvořil děkan Josef Krofta.

46 Kybal, Václav (20. února 1846 – 31. května 1926), statkář v Černochově u Loun, otec Vlastimila Kybala.

Domek černochovského rodu Kybalů byl roku 1899 přestavěn a rozšířen. Děлил se pak ve dvě křídla, staré a nové. Stal se centrem hospodářství o výměru 26 ha a odhadní ceně 13 700 zlatých, zatíženého knihovními dluhy 8850 zlatých za nákupy půdy a dobytka, neknihovními pak ve výši 1200 zlatých.⁴⁷ Na jeho místě stojí dnes velký hospodářský dvůr z roku 1938, jehož stavbu realizoval Josef Čech (1874–1957), manžel historikovy sestry Marie (1877–1958). Všichni její sourozenci, včetně historika Kybala, byli vyplaceni.

Vlastimil Kybal se narodil 30. května roku 1880 jako třetí syn rodiny.⁴⁸ 27. dubna 1875 jej předešel prvorozený syn Bohumil, který již v srpnu téhož roku zemřel, 26. prosince 1878 jej následoval Václav, přeživší nejstarší syn.⁴⁹ Křestní list dokládá, že novorozenec Vlastimil byl 1. června 1880 pokřtěn peruckým kaplanem a církevním historikem Františkem Štědrým v černochovském kostele sv. Václava.⁵⁰ Od roku 1672 byl tento farní kostel přivtělen k Peruci a tvoří i dnes přirozený geografický střed historikovy rodné obce.⁵¹ V Peruci i Černochově přetrvával v čase historikova dětství vliv tamního, B. Bolzanovi blízkého, faráře Františka Daneše.⁵²

Celé jméno novorozence znělo Vlastimil Antonín Kybal. Antonín po jednom z obou kmotrů Antonínu Jandovi, rolníku z Martiněvsi, švagrovi otce dítěte. Druhým kmotrem byl rolník a hostinský Jakub Žalud z Černochova.⁵³

47 NA, fond V. Kybal, karton 1, složka 4, Kybal, Vlastimil. *Vysvědčení nemajetnosti od představenstva obce Černochovo pro UK-F z 29. ledna a 1. října 1899, 3. ledna 1900 a 6. března 1902.*

48 Kybal, Václav. *Cít. dílo* (2003), s. 22; *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 9. *Narodil jsem se v neděli dne 30. května 1880 o čtvrté hodině ranní v Černochově, okresu Lounském v Čechách. Na týž den připadalo Boží Tělo (...).*

49 Kybal, Václav. *Křestní a rodný list*, Farní úřad Peruc, kopii z matricy 18. října 1939 vytvořil děkan Josef Krofta.

50 Štědrý, František (1847–1932), řkc. kněz, historik.

51 Kroupová, Jaroslava – Kroupa, Pavel. Presbytář středověkého kostela v Černochově a jeho nástěnné malby. *Umění*, roč. 35, č. 6, 1987, s. 560–564. Původně raně gotický kostel sv. Václava poprvé zmíněn r. 1361. Při opravách v sedmdesátých letech 20. století zde odkryty fresky ze 14. století. Z nich nejpozoruhodnější je svatováclavský cyklus; Štědrý, František. Farní osada Perucká. *Sborník Historického kroužku*, roč. 7, č. 1, 1906, s. 46.

52 Daneš, František (1807–1892), řkc. kněz, pedagog. Narodil se a gymnázium vystudoval v Písku, filozofii a teologii 1826–32 v Praze, kde na něho působil v ústraní již žijící B. Bolzano. V letech 1840–92 administrátor a kněz v Peruci a Černochově; P. František Daneš. *Světlozor*, roč. 16, č. 31, 1882, s. 370.

53 NA, fond V. Kybal, karton 1, složka 1, Kybal, Vlastimil. *Křestní list*; Kybal Václav (1846–1926), otec V. Kybala, rolník, syn Jakuba Kybala, rolníka z Černochova č. p. 46 a matky Anny rozené Zázvorkové z Černochova č. p. 9, hejtmanství lounské; Kybalová, Antonie (1849–1930), matka V. Kybala, rozená Kubištová, dcera Antonína Kubišty, rolníka ze Skůr č. p. 1, hejtmanství slánské a matky Marie, rozené Černé ze Zátvoří č. p. 16, hejtmanství mělnické.

Jak již bylo naznačeno, Vlastimil byl jedním ze šesti sourozenců. Nejstarší z nich byla jeho sestra Marie (nar. 30. června 1877), provdaná později za Josefa Čecha, druhým byl ing. Václav Kybal, chemik, třetím historik, čtvrtým František Kybal (nar. 1. prosince 1881). Ten si po vyplacení z rodného statku zakoupil s manželkou Annou zbytkový statek v nedaleké Budyni. Pátá v řadě sourozenců byla Růžena (nar. 30. ledna 1886), provdaná za Antonína Beránka, statkáře ve Dřínově u Zlonic, šestým a nejmladším byl Antonín Kybal (nar. 9. října 1887), později zemědělský rada ze Zbraslavi u Prahy. Přičinlivost rodičů i nadání sourozenců vedlo tři z nich k vyššímu vzdělání a tři k podnikání na větších statcích.⁵⁴

Ve čtyřech letech postihl malého Vlastimila těžký zápal plic. Vyléčil jej z něho lékař František Věšín, v kraji známý svou revoluční minulostí z roku 1848.⁵⁵

Na rodiče a sourozence i vliv rodiny na svůj další život historik vzpomínal: *Byl jsem zrozen a vychován doma v čisté, mravně přísné, úžasné pracovitě a harmonické rodině. Neviděl jsem nikdy svého otce opilého a otec s matkou i sourozenci navzájem přes různost povah měli se rádi.*⁵⁶

V šestém roce života začal malý Vlastimil navštěvovat obecní školu v Černochově. Byla postavena roku 1885 na místě obecní pastoušky. Zde se učil pět let (1886–91). První rok jej zde vyučoval Václav Krejtný (1850–1912). Byl z Černochova a jako učitel a řídicí učitel působil v letech 1874–1912.⁵⁷ Dalšími učiteli malého Vlastimila byli Václav Holub a syn lounského obuvníka Václav Loskot. Oba se oženili s dívkami z Černochova.⁵⁸

V nové škole se vyučovalo až do roku 1887 jen v jedné třídě, pak začalo vyučování ve třídách dvou. Historik na to vzpomínal: *V prvním*

54 Beránková, Růžena (nar. 1886), roz. Kybalová; Beránek, Antonín, její manžel, statkář ve Dřínově u Zlonic; Čechová, Marie (1877–1958), roz. Kybalová; Čech, Josef (1874–1957), statkář v Černochově, její manžel; Kybal, Antonín (nar. 1887), zemědělský rada; Kybal, František (1881–1956), po vyplacení z rodného statku zakoupil zbytkový statek v Budyni nad Ohří; Kybalová, Anna (1882–1960), jeho manželka; Kybal, Václav ing., chemik.

55 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 11. *Vzpomínka na tuto nemoc je první, která mi z prvních let mého života v paměti utkvěla. K mému lůžku byl povolán lékař ze sousední obce Vraného, dr. Věšín, otec známého malíře českobulharského. Byl to stařec s dlouhými vlasy a vousy, jimiž dětem naháněl nemálo strachu.*; Věšín, František MUDr., lékař. Jeho syn, malíř prof. Jaroslav Věšín (1859–1915), působil od r. 1897 na umělecké akademii v Sofii.

56 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 21.

57 Byl přední osobností kulturního a společenského života v Černochově, vedl herecký ochotnický soubor, zasloužil se o založení místního sboru dobrovolných hasičů. Jeho pamětní deska v průčelí černochovské školní budovy byla odhalena v červenci 1935 při příležitosti 50. výročí postavení školy.

58 Kybal, Václav. *Čít. dílo (2003)*, s. 25.

poschodí byly pouze dvě třídy oddělené od sebe kabinetem, který později sloužil za naturální byt mladého pana učitele. V zadní třídě byly seskupeny ročník I., II. a III., v přední IV. a V. Ony vedl zpravidla řídicí učitel, p. Václav Krejný, tyto výpomocný učitel. Jako syn selské honorace seděl jsem v I. třídě v první lavici spolu s ostatními syny selskými, většinou příbuznými navzájem a za námi seděli hoši z chalup a domků.⁵⁹

Náboženství malého Vlastimila vyučoval páter F. Štědrý, který jej pokřtil: *Byl to černovlasý statný kněz prostřední postavy a spíše přísnější povahy církevní. Dost brzo jsem se dověděl, že působil na kazatelně ve směru klerikálním. Sloužil pod děkanem paterem Danešem, přítelem hraběte Lva Thuna z Hohensteinu. Jsa bojovný, dostal se záhy do sporu s mladočeskou stranou v obci, v níž čelné místo zaujímal právě můj otec. Žda tento spor se nějak zjevněji projevil, není mně známo. Pozoroval jsem pouze později, že kaplan byl ve výborných stycích s rodinami místních Staročechů, kdežto styk jeho s naší rodinou byl vždy chladný. Ku podivu neměla tato okolnost žádného vlivu na počátky a první projevy mého náboženského citění a vědomí. Poslouchával jsem se zbožnou myslí kaplanovo vypravování z historie starozákonní a všecko ostatní.⁶⁰*

O náboženskosti své rodné vsi později Kybal uvedl: *Černochovo byla stará katolická osada podřípská, nikoliv však bigotní. Nikoliv, duch občanstva byl vždy liberální, jak tomu bylo pravidlem v zámožných osadách onoho kraje.⁶¹*

Během vyučování na černochovské škole projevil Vlastimil inteligenci, nadání a píli. Rodný kraj spojený se středověkem, husitským hnutím i ozvuky lidové zbožnosti, to vše působilo v rodinné, náboženské i školní výchově na vnímavého chlapce, z něhož měl v běhu dalších let vyrůst jeden z významných českých historiků. Kybalův prožitek českých dějin má odtud, z krajiny dětství, své národní základy.⁶²

⁵⁹ *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 13.

⁶⁰ *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 14–15; *Všecka moje touha v dětství a chlapectví nesla se čistě do kostela, který na mne vždy působil dojmavě a povznášel mou mysl k Bohu, ač nebylo v tom žádné extáze ani mystiky, jež ve střízlivém prostředí venkovském, ve kterém jsem žil, neměly vůbec místa. Moje dětské a školské náboženství bylo službou, a to praktickou službou v chrámu Páně, totiž ministrováním v místním kostele sv. Václava. Začal jsem ministrovat velice brzo, tak že jsem nemohl ani unést mešních knih a roucho ministrantské sahalo mi až po paty. Bylo to jistě již v první třídě a trvalo až do mého odchodu na gymnasium.; Daneš, František (1807–1892), řík. kněz, pedagog, r. 1840 povolán hrabaty z Thunu a Hohensteinu za administrátora perucké fary. Zde se stal r. 1846 farářem. Přítel hraběte Leopolda Lva z Thunu a Hohensteinu (1811–1888).*

⁶¹ *Paměti Vlastimila Kybala V. Diplomatičká činnost v Brazílii a Argentíně 1925–1927*, s. 509.

⁶² Kybal, Vlastimil. *Život, Hlava I. Rodiště, psáno v srpnu 1913 v Černochově. Deník 25. 3. 1918 – 12. 11. 1920 (příloha)*, s. 3–7. Svědčí o tom torzo historikova životopisu, věnované popisu rodného kraje.

Jak historik vzpomínal, jeho otec se snažil cílevědomě prohloubit vzdělání svých dětí.⁶³ Oporou mu v tom byly jeho politické názory. Ty se vyvíjely, když se od mladočešství posunul k podpoře agrárního hnutí a pak i strany.⁶⁴ I své děti vedl tímto směrem.

Okresní město, v jehož obvodu se rodiště historika nacházelo, byly Louny. S ním však historikova rodina neměla téměř žádné osobní styky.⁶⁵ Z příbuzenských důvodů byla svázána mnohem výrazněji se Slaným. Rozhodnutí historikových rodičů o místě středoškolského studia jejich syna Vlastimila proto i přes zadlužení statku a výdaje na studium dalších dětí směřovalo k Vyššímu státnímu gymnáziu ve Slaném.⁶⁶

Prožitky dětství se tento chlapec nelišil od svých současníků. Cílevědomou snahou využít svých schopností, omezit orientaci na životně podružné a zaměřit se k podstatnému se podobal řadě svých univerzitních učitelů, profesorů Masarykovi, F. Drtinovi, J. Pekaři a dalším. Blízký touto snahou byl i ze Slaného vyšlému historikovi Rudolfu Urbánkovi, s nímž byl spojen složitě se vyvíjejícím přátelstvím.⁶⁷

Gymnaziální studia ve Slaném

Spolkový život ve Slaném ve druhé polovině 19. století procházel postupným vzestupem. Roku 1862 zde vznikl pěvecký sbor Dalibor, 1865 Sokol, 1873 Ochoťnický divadelní spolek, 1891 Muzejní spolek. Působilo tu několik desítek spolků, z nichž většina se věnovala kulturní, vzdělávací, charitativní a sportovní práci.⁶⁸

63 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 17. *Otec jako rozumný a prozíravý hospodář, znamenitě podporovaný mou neúnavnou a energickou matkou, zvelebil rodný statek zejména připachováním kněžských polností a všecko, co vytěžil z polí a dobytka tordou prací vlastní i svých pomocníků, věnoval na výchovu a vzdělání svých dětí.*

64 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 17. *Mladočešství na Podřipsku bylo ve vsích nahrazeno agrárním hnutím, jež dalo venkovu organizační páteř a přineslo vedle sociální demokracie v městech politickou plnost a zralost, jež vyznamenávaly český národ před válkou a předurčovaly jeho státní nezávislost po válce.*; srov. též Dostál, Vladimír V. *Agrární strana. Její rozmach a zánik*, Brno: Atlantis, 1998, s. 20–23.

65 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 18.

66 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 16. *Po absolvoování obecné školy o pěti ročnících v Černochově byl jsem dán v září 1891 na středoškolská studia ve Slaném.*

67 LA PNP, fond R. Urbánek, LA-PNP 147/62/6075, Václav Štech – Rudolfu Urbánkovi, *dopis ze 7. září 1937*. R. Urbánek se narodil 7. září 1877. Na počátek jeho školních let vzpomínal slánský učitel Václav Čech.

68 Golis, Ondřej. *Slaný očima jeho obyvatel*, Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2007, s. 9.

Slánské gymnázium patřilo mezi školské instituce s dlouhou tradicí.⁶⁹ Zakládací listina této druhé nejstarší piaristické koleje v Čechách je datována k roku 1658.⁷⁰ Roku 1667 zahájili piaristé výuku na nižším gymnáziu, 1671 přeměněném na normální.⁷¹ Ve 40. letech 19. století byla realizována školská reforma, jež dala ve Slaném vzniknout osmitřídnímu klasickému gymnáziu.⁷²

Roku 1878 přešla škola pod správu města a od 1. září 1891 do správy státu jako c. k. Státní vyšší gymnázium. Byla pravidelně zahrnována do statistik středního školství v podunajské monarchii, zpřístupňovaných v dobových pedagogických periodikách. Ve školním roce 1890–91 navštěvovalo gymnázium 249 žáků.⁷³ V dalších několika letech docházelo k postupnému růstu počtu žáků na reálných a pomalému sestupu jejich výše na obecných gymnáziích s českou vyučovací řečí.⁷⁴ Tato tendence se promítla i do počtů studentů slánského gymnázia. Mezi lety 1889–1895 klesl počet jeho studentů z 260 na 230 a v roce 1897 na 203 studentů.⁷⁵ Zároveň zde v první polovině devadesátých let 19. století vyučovací proces, s důrazem na růst jeho kvality, probíhal v paralelních třídách.⁷⁶

Suma, již zastupitelstvo slánského okresu věnovalo městu Slanému za pětadvacet let na udržování gymnázia, dosáhla výše 19 500 zlatých. Na školské účely zastupitelstvo okresu ročně věnovalo celkem 3000–4000 zlatých.⁷⁷

69 Ctibor, Antonín. Okres Slánský. In Prášek, Justin V. (ed.), *Království české I. Střední Čechy*, Praha: P. Körber, 1907, s. 348; Velc, Ferdinand. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Slánském*, Praha: ČAVU, 1904, s. 259.

70 Velc, Ferdinand. *Cit. dílo (1904)*, s. 259.

71 Bartušek, Václav. Z historie piaristické koleje ve Slaném 1658–1778. In *Slánské rozhovory 2008. Piaristé. Historie – osobnosti – literatura – umění*, Slaný: MÚ, 2009, s. 30–36.

72 Statistika škol středních. *Krok. Časopis věnovaný veškerým potřebám středního školstva*, roč. 1, 1887, s. 98.

73 Statistika středního školstva Rakouského v šk. roce 1890–91. *Krok. Časopis věnovaný veškerým potřebám středního školstva*, roč. 5, 1891, s. 309; Statistika středního školstva Rakouského v šk. roce 1896–97. *Krok. Časopis věnovaný veškerým potřebám středního školstva*, roč. 11, 1897, s. 117.

74 Soldát, Hynek. Ze statistiky středních škol českých. *Věstník Ústředního spolku českých profesorů v Praze*, roč. 1–2, 1893–1895, s. 68; srov. též *Zprávy. Naše doba*, roč. 1, 1894, s. 555. Na statistiky věstníku reagovala i *Naše doba*.

75 Statistika vysokého a středního školstva v Rakousku. *Krok. Časopis věnovaný veškerým potřebám středního školstva*, roč. 3, 1889, s. 73; Statistika středního školstva Rakouského za školní rok 1894–95. *Krok. Časopis věnovaný veškerým potřebám středního školstva*, roč. 9, 1895, s. 74; Statistika středního školstva Rakouského za školní rok 1897–98. *Krok. Časopis věnovaný veškerým potřebám středního školstva*, roč. 11, 1897, s. 117.

76 Bečvářová, Martina. *Eukleidovy Základy, jejich vydání a překlady*, Praha: Prométheus, 2002, s. 195; Fabinger, František (1863–1938), matematik a fyzik. 1894 přešel z rozhodnutí zemské školní rady jako suplující učitel na gymnázium ve Slaném, neboť zde byly zřízeny nové paralelní třídy. Působil to rok.

77 Z oboru samosprávy. *Čas, list věnovaný veřejným otázkám*, roč. 6, č. 3, 1892, s. 36.

C. k. Státní vyšší gymnázium ve Slaném je spojeno svou existencí s lety 1891–1909. Od školního roku 1909–10 se stalo osmitřídním reálným gymnáziem. Poslední třída klasického gymnázia maturovala ve válečném roce 1916. Ředitelem ústavu se roku 1892, v době Kybalova studia, stal po prof. Karlu Koblížkovi prof. Jan Říha, původně pedagog a ředitel gymnázia v Příbrami.⁷⁸

Společenské postavení pedagogů gymnázií v českých městech na sklonku 19. století bylo poměrně vysoké. Podíleli se na společenském i spolkovém životě měst i na činnosti jejich kulturních institucí, pořádali přednášky pro veřejnost, psali knihy, přispívali články do místních novin a odborných periodik. Věnovali je většinou otázkám národního jazyka, literatury, dějin města i regionu. Obnovovali či rozšiřovali jimi historickou paměť spoluobčanů a podíleli se tak i na kulturním a hospodářském rozvoji země. Zasahovali aktivně i do politiky svých měst a regionů. Část z nich byla organizována v Ústředním spolku českých profesorů a dalších profesních organizacích.⁷⁹

Poslední tři desetiletí 19. století byla pro vývoj českého středního školství významná. K důležitým událostem jeho cesty k modernímu vzdělávacímu systému patří přijetí říšského školského zákona ministra Leopolda Hasnera ze 14. května 1869 (účinný od školního roku 1870/71), i školské novely z roku 1883 upravující tento zákon a pojmenované po ministerském předsedovi Eduardu Taaffem.⁸⁰

Úsilí pedagogů gymnázií v českých městech na sklonku devadesátých let upevnit si skupinovou identitu i profesní kvality je třeba vnímat v kontextu společenských, politických i kulturních změn, jimiž procházela česká společnost v námi zkoumané době. Z Čechů se na sklonku 19. století stal moderní evropský národ se složitou sociální strukturou. V průmyslových ukazatelích, kultuře i duchovní sféře se počali

78 Říha, Jan (1842–1916), klasický filolog, překladatel, středoškolský pedagog, absolvent jičínského gymnázia 1865, klasické filologie na FF UK 1865–69. V letech 1869–71 suplující učitel gymnázia v Jičíně, 1871–73 v Táboře a 1873–92 profesor, 1890–92 i ředitel gymnázia v Příbrami, 1892–1904 ředitel gymnázia ve Slaném. Spoluzakladatel Jednoty českých filologů; srov. též Říha Jan. In *Ottův slovník naučný, díl 21*, Praha: J. Otto, 1904, s. 728; Koblížek, Karel (1838–1897), klasický filolog, překladatel, redaktor pedagogického periodika Komenský, absolvent gymnázia v Olomouci. V letech 1868–1878 středoškolský profesor v Olomouci, 1878–1892 ředitel gymnázia ve Slaném, od r. 1892 profesor gymnázia v Praze.

79 Ústřední spolek českých profesorů. *Čas, list věnovaný veřejným otázkám*, roč. 7, č. 4, 1893, s. 54. Ústřední spolek českých profesorů, dle výroční zprávy z roku 1891/92, měl okolo 400 členů.

80 Kasper, Tomáš. České učitelstvo mezi sjezdy československého učitelstva v letech 1870–1880 v diskusi Posla z Budče. In *Úloha osobností a institucí v rozvoji vzdělanosti v evropském kontextu*, Praha: PF UK, 2013, s. 37.

vyrovnávat rakouským Němcům. Tyto změny se promítaly i do politického, hospodářského, kulturního a školského života ve Slaném v době, kdy na zdejším gymnáziu studovali dva budoucí čeští historici – Rudolf Urbánek a Vlastimil Kybal.

O několik let starší Urbánek Kybala na slánské gymnázium předložil.⁸¹ Zájem o studium historie u něho probudilo právě toto gymnázium, místní muzeum, minulost města i jeho okolí.⁸²

Od 16. září 1883 do 15. července 1888 Urbánek prošel úspěšně výukou ve všech pěti třídách obecné slánské školy.⁸³ Zde na něho působil učitel Václav Štech, jehož slánské spolkové i učitelské aktivity zahrnovaly činnost divadelně ochotnickou, Sokol, muzejní a literární spolek Palacký, redaktorskou činnost v odborném periodiku Slánský obzor, publikační a další aktivity.⁸⁴

Ještě v roce 1888 budoucí historik nastoupil na nižší slánské gymnázium. Jeho žádosti o osvobození od školného i vysvědčení chudoby a nemajetnosti s výčty ne vždy ještě zajištěných sourozenců se promítaly do podpor, jež mu byly na studium opakovaně vypláceny z nadace Františka Kreibicha.⁸⁵ Studium na nižším i vyšším gymnáziu dovršil v červnu 1896 úspěšnou maturitou.

Po celých osm let studia byl Urbánkovým třídním profesorem jeho učitel latinského a řeckého jazyka Čeněk Toberný.⁸⁶ U něho nabyt budoucí historik znalosti těchto jazyků. V prvním roce Urbánkova studia prof. Toberný ohodnotil jeho znalost latiny stupněm dobře. Svě hodnocení upravil brzy na stupeň chvalitebně a u něho setrval až do konce Urbánkova studia nejen pro latinský, ale i řecký jazyk.⁸⁷

81 Sládek, Miloš. Svatba pana profesora a co jí předcházelo aneb Rudolf Urbánek, Slaný a Louny. In *Slánské rozhovory 2006: historie – osobnosti – literatura – památky*, Slaný: Vlastivědné muzeum, 2007, s. 31–35.

82 Pešek, Josef. 60. narozeniny prof. Rudolfa Urbánka. *Národní listy*, roč. 77, č. 245, 1937, s. 5; LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/4868, Urbánek, Rudolf. *Čím jsem chtěl býti? Poznámky k připravovaným pamětem*. Urbánek chtěl být v dětském věku myslivcem, později knězem a učitelem. Vzpomíná na četbu Palackého v dětství.

83 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/0004. *Frequentační vysvědčení Rudolfa Urbánka z 5. třídy pětileté obecné školy ve Slaném ze 14. září 1888*. Vydáno k přijetí do 1. třídy střední školy.

84 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/4868, Urbánek, Rudolf. *Slaný mého mládí. Poznámky k připravovaným pamětem*; Štech, Václav (1859–1947) čs. učitel, divadelník, publicista. Učitel ve Slaném, od r. 1894 v Praze.

85 Kreibich, František (1763–1848), slánský rodák, založil *nadaci* pro studující z tohoto města.

86 Toberný, Čeněk (nar. 1853), klasický filolog, profesor gymnázia ve Slaném. Ve *Výroční zprávě c. k. státního vyššího gymnasia ve Slaném za školní rok 1902–1903* má nekrolog Jindřichu Rolečkovi (1856–1903), profesoru tamního gymnázia.

87 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/0005 – 0019, *Gymnasijní vysvědčení Rudolfa Urbánka 1.–8. ročník 1888–1896*.

Učitelkou osobností gymnázia, jež budoucího historika odborně a lidsky formovala, i otcem jeho spolužáka ve třídě byl historik prof. Josef Lacina, který dějinám Slaného věnoval historickou práci.⁸⁸ Byl prvním představitelem moderního dějepiscetví na Slánsku i typickým zástupcem středoškolských pedagogů, kteří pro svá města i kraje vykonali pedagogicky, publikačně, pracovně i spolkovou činností mnohé. I když Lacinova historická díla (zachycující delší časové úseky) lze hodnotit jako popularizační, jeho *Paměti královského města Slaného I.* ukotvuje poctivá a poučená práce s historickými prameny.⁸⁹

Urbánkovým profesorem dějepisu a zeměpisu byl v prvních třech letech a posledním roce jeho osmiletého gymnazijního studia prof. PhDr. Vojtěch Zenker.⁹⁰ Prof. J. Lacina mu tyto předměty přednášel od čtvrtého do sedmého roku jeho studia. Když tento pedagog roku 1895 opustil slánský ústav, ujal se jej opět z obou předmětů dr. Zenker. Zatímco ten hodnotil žákovy výkony z dějepisu i zeměpisu stupněm výborně, prof. Lacina zprvu pouze stupněm chvalitebně a posléze též stupněm výborně.⁹¹

Několika přednášejícím student Urbánek postupně naslouchal i během osmi let školní výuky náboženství. Tento předmět jej (s pravidelným ohodnocením výborně) vyučovali celkem tři církevní pedagogové. Nejprve teolog ThDr. Jan Křtitel Marek a církevní historik František Vacek.⁹² Ten vedle profesora Laciny u studenta probouzel zájem o českou a evropskou historii. Trojici katechetů završil slánský rodák, absolvent zdejšího nižšího gymnázia Emanuel Cívka. Vyšší gymnázium a teologii studoval v Praze a na gymnáziu ve Slaném působil od roku 1894.⁹³ Byl

88 Lacina, Josef. *Paměti královského města Slaného, díl I. Za svobody i v porobě*, Slaný: Rudolf Vokoun, 1885. První díl do roku 1651, druhý nerealizovaný (V poddanství a ochraně) chtěl dovést do roku 1849; Lacina, Josef (1850–1908), středošk. profesor, historik, 1877–1878 v Kutné Hoře, 1878–1895 ve Slaném. V letech 1895–1906 pedagog vyšší školy reálné v Praze-Malé Straně. Uspořádal archiv města Slaný. Syn JUDr. Stanislav Lacina (1878–1955) byl Urbánkův gymnazijní spolužák.

89 Kutnar, František – Marek, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví*, Praha: NLD, 1997, s. 449; srov. též Josef Lacina. (Kolda Malínský). *ČČH*, roč. 14, č. 3, 1908, s. 367–368.

90 Personalie. *Krok. Časopis věnovaný veškerým potřebám středního školstva*, roč. 1, č. 3, 1887, s. 168.

91 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/0005 – 0019, *Gymnazijní vysvědčení Rudolfa Urbánka 1.–8. ročník 1888–1896*; srov. též LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/4868, Urbánek, Rudolf. *Gymnasium. Poznámky k připravovaným pamětím*.

92 Marek, Jan Křtitel (1847–1913), řkc. kněz a pedagog, od r. 1883 vyučoval náboženství na vyšším gymnáziu ve Slaném, od r. 1892 kanovník, publikoval v ČKD aj; Vacek, František (1858–1940), řkc. kněz, církevní historik, pedagog, spisovatel, člen ČAVU a KČSN, 1892–1894 profesor náboženství ve Slaném.

93 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/0005 – 0019, *Gymnazijní vysvědčení Rudolfa Urbánka 1.–8. ročník 1888–1896*; LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/4868, Urbánek, Rudolf. *Mládi*.

autorem tištěných kázání, výchovně náboženských prací a řady článků v periodikách, jež publikoval ve *Vychovateli, listu věnovaném zájmům křesťanského školství* i v jeho příloze *Věstníku katechetském*. Publikoval i v *Rádci duchovním, časopise kněžstva česko-slovanského*. Roku 1902 vydal *Duchovní promluvy k mládeži, díl I, Promluvy k žákům škol měšťanských a nižších středních*, roku 1916 *Modlitby a písně pro osadu slánskou*.⁹⁴

Jak dokládají podklady jeho nenapsaných pamětí, gymnázium R. Urbánek vnímal jako tradicí ukotvenou školskou institucí spjatou se životem města, provázanou činností většiny pedagogů i studentů s řadou městských spolkových organizací.⁹⁵

Vlastimil Kybal začal studovat na slánském gymnáziu o tři roky později než Urbánek. Navštěvoval je v letech 1891–99.⁹⁶ Na ústav přešel z vesnického selského prostředí rodného Černochova a sem se o prázdninách pravidelně vracel.⁹⁷ I když zde jeho rodina zaujímalá jedno z předních míst, nejednalo se o tak složité kulturně, sociálně, politicky i nábožensky strukturované prostředí, jako tomu bylo v případě Urbánkova města. Samotářský a hloubavý Kybal se slánským prostředím, v němž po dobu gymnazijních studií i žil, nikdy zcela kladně nerezonoval. Toto prostředí i s jeho školskou a spolkovou tradicí dokázal přijmout jen zčásti.⁹⁸ Jeho zapojení do místní spolkové činnosti bylo oproti Urbánkovi skromné a projevovalo se především návštěvami kostela, veřejných přednášek významných osobností české kultury a politiky i poslechem koncertů.

V letech 1891–95 Kybal bydlel za poplatek u prastrýce Jana Kybala, řídicího učitele na odpočinku. Po prastrýcově smrti roku 1892 u jeho dcer.⁹⁹ Dle svědectví historikova otce Jan Kybal žil ve Slaném v domě

Poznámky k připravovaným pamětím; Cívka, Emanuel (1862–1936), řkc. kněz, středoškolský profesor náboženství.

94 Emanuel Cívka. *ČKD*, ročník 77, č. 4, 1936, s. 420. Nekrolog; Tobolka, Zdeněk V. *Česká bibliografie svazek 1, za rok 1902*, Praha: ČAVU, 1903, s. 12; Tumpach, Josef – Podlaha, Antonín. *Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do nynější doby, č. 2*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1913, s. 590, 591.

95 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/4868, Urbánek, Rudolf. *Poznámky k připravovaným pamětím*.

96 *Roční zprávy c. k. státního vyššího gymnasia ve Slaném (1892–1900)*, Slaný: nákladem vlastním, 1892–1900.

97 *Paměti Vlastimíla Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 18. *Naopak o prázdninách školních zůstávali jsme na statku, bohudík v novém prostorném stavení se dvěma pokoji v prvním poschodí, a den ze dne jsme pracovali na polích nebo v hospodářství, pomáhající rodičům i chasě (...)*.

98 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/0073, *Soupis podílu studentů na spolkových aktivitách ve Slaném*. Kybal je uveden jako nepodílející se.

99 *Paměti Vlastimíla Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 16; Kybal, Jan, nar. 9. června 1821, zemřel během historikova studijního pobytu ve Slaném, 10. května 1892. Jeho ženou byla Marie Kybalová, roz. Holičová (1813–1896). Tři děti: Jindřich (1858–1897), Antonie Remualda

u Václava Baňky (1853–1932), emeritního starosty Slaného, majitele domu U brodu č. p. 348, v jehož prvním patře žili nájemníci.¹⁰⁰ Slánský historik Vladimír Příbyl ve spolupráci s matrikářkou Jarmilou Uzlovou určili jako další dům obývaný Janem Kybalem dům č. p. 258 v Havířské ulici.¹⁰¹

Na život ve Slaném historik vzpomínal: *Kromě školy, ve které jsem neměl nikdy mnoho osobních přátel pro svou odlučivou povahu, lnul jsem v prvních letech svého pobytu ve Slaném ke kostelu a jmenovitě k františkánskému klášteru, ve kterém moje mladší teta, slečna Marie Kybalová, vykonávala dobrovolnou službu varhaníka. Docházel jsem do kláštera (položeno na pěkném vršku na okraji města) pravidelně na roráty a s bratrem jsem při obřadech vroucně zpíval. Také jsem se kromě pravidelných služeb Božích v gymnasijsní kapli účastnil bohoslužeb v nedalekém chrámě sv. Gotharda, někdy již o páté hodině ranní, jindy zase „májových“ po celý měsíc květen.*¹⁰²

Kostel sv. Gotharda, jež student navštěvoval, byl pobořen v husitských válkách a v 60. letech 15. století opraven. Ve druhé polovině 15. století zde byl vybudován pozdně gotický presbytář zaklenutý síťovou a hvězdnicovou klenbou, doplněnou nástěnnými malbami. Jejich zbytky byly odkryty v roce 1890 během oprav, jež konal architekt Rudolf Štech (1858–1908). V kostele nad kněžištěm se setkáme s polopostavou žehnajícího Ježíše Krista ve smyslu Lux mundi (Světlo světa) s kalichem v levé ruce. Obklopovaly jej symboly Evangelistů, z nichž se uchovali anděl (symbol Matouše) a orel (symbol Jana) a dva andělé s nástroji umučení Krista. Malby mohly vzniknout již okolo roku 1470. Žehnající Ježíšova polopostava s kalichem je znamením ustavení svátosti eucharistie i jejího přijímání pod obojí způsobou.¹⁰³ I toto setkání s uměním myšlenkově již zralé utrakvistické církve muselo na budoucího historika zapůsobit.

Student roku 1895 po neshodách s tetami svůj pokojík u nich opustil a žil mimo širší rodinu.¹⁰⁴ Aby rodičům finančně ulehčil, během studia

---

(1853–1916) a Marie (1855–1936). Syn Jana Kybala se stal lékařem, dcery učitelkami hudby a ručních prací.

100 Kybal, Václav. *Cit. dílo* (2003), s. 24. Zde bydleli během studia na měšťanské škole i Vlastimilovi sourozenci Marie a Václav.

101 Příbyl, Vladimír. Dům č. p. 258 a historik Vlastimil Kybal. *Slánská radnice*, roč. 9, č. 1, 2006, s. 15.

102 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 20.

103 Příbyl, Vladimír a kol. *1137–2007 Sv. Gothard ve Slaném v proměnách věků*. Slaný: MÚ, 2007, s. 41; Všetečková, Zuzana a kol. *Středověká nástěnná malba ve Středních Čechách*. Praha: NPÚ, 2011, s. 279–282.

104 Příbyl, Vladimír. *Cit. dílo* (2008). V r. 1896 bydlel student v domě č. p. 63 u Anastázie Kolínkové, 1897 v domě č. p. 142 u Antonie Richterové a Viléma Dvořáka, 1898–99 v domě č. p. 201 opět u A. Kolínkové; *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 20–21; Kybal, Vlastimil. *Deník z 5. února 1899*.

ve Slaném si přivydělával kondicemi.¹⁰⁵ V pamětech historik uchoval vzpomínku na své žáky a žáčky: *Největší úspěch měl jsem se synkem správce zlonického pivovaru, hezkým to hochem, ale absolutní nulou ve škole, což platilo i o synkovi místního stavitele a později o synovi německého ředitele místní textilní továrny. Jinou kuriozní kondicí bylo vyučování stenografie poskytované dcerce slánského rabína. Sám jsem se naučil stenografii ex privata industria a své vědomosti jsem předával dívce za stálé přítomnosti její matky.*¹⁰⁶

Na učitele nižšího gymnázia Kybal vzpomínal: *S napětím mého učenlivého ducha jsem od počátku zaujal přední místo ve třídě a s výjimkou zimního semestru v kvintě jsem celé gymnasium studoval s vyznamenáním i maturitu složil s výborným prospěchem. Pomáhala mně v tom záliba v historii a zeměpisu, jakož i dobrá znalost klasických jazyků, latiny a řečtiny, jež vyrovnávaly moje nedostatky v matematice, fyzice a vědách přírodních. V nižším gymnasiu byl jsem vytrénován v klasických jazycích od třídního profesora Fr. Stýbla a Fr. Pavláška, v zeměpisu a dějepise od prof. Josefa Laciny, v náboženství od prof. P. Frant. Vacka.*¹⁰⁷

Mezi gymnazisty Urbánkem a Kybalem existoval mnoho let se vyvíjející přátelský vztah. Jeho stopy nalezneme v Kybalových denících (zde byl Urbánek přezdíván Kosma) i vzájemné korespondenci historiků, uložené v jejich pozůstalostech v NA a LA PNP. O příteli se pisatel deníků vyjádřil: *Žná vskutku mnoho, ať v historii, ať v literatuře, a to nejen domácí, ale i cizí. (...) Hle, toť člověk, jenž beze všeho působení zevnějšího, sám a sám svou energií a pílí nese se výš a výš.*¹⁰⁸ Kybal Urbánkovi věnoval pozornost i v pamětech psaných po druhé světové válce v americkém exilu.¹⁰⁹

Oba budoucí historici trávili spolu mnoho času procházkami městem i jeho okolím a dlouhými rozhovory.¹¹⁰ O tři léta starší Urbánek přispěl v této době podstatně k formování Kybalových politických názorů.¹¹¹ Sám výrazně pod vlivem politického realismu prof. T. G. Masaryka, zacítil k němu i mladšího přítele, spjatého rodinou s agrárním hnutím. Později na univerzitě realismus pod vlivem profesorů Masaryka, Václava Novotného a Františka Drtiny ještě více ovlivňoval jejich politické

105 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 21. *Škola mi zabírala mnoho času, poněvadž jsem za každou cenu chtěl si udržet prim ve třídě, a ještě více času trávil jsem svým plánovitým sebevzděláváním (...). Nad to byl jsem nucen, ač spíše dobrovolně, než železnou nutností, přivydělávat si na živobytí kondicemi, jen abych ulehčil rodičům (...).*

106 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 22. *Ex privata industria (lat.)*, ze soukromé, vlastní píle.

107 *Tamtéž*, s. 19.

108 Kybal, Vlastimil. *Deník ze 4. ledna 1899*; srov. též Kybal, Vlastimil. *Deník 5. února 1899*.

109 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 35.

110 Kybal, Vlastimil. *Deník 4. ledna 1899*.

111 Kybal, Vlastimil. *Deník 1. února 1898*; Kybal, Vlastimil. *Deník 20. února 1898*.

názory i stanoviska, s nimiž oba přistupovali k otázkám české minulosti a přítomnosti, včetně jejich hodnocení středoškolské otázky.

Kybalovy i Urbánkovy názory na střední školu se na gymnáziu postupně vyvíjely nejen pod vlivem jejich pedagogů, ale především pravidelnou četbou několika dobových periodik spjatých s Masarykem a jeho kruhem. Oba studenti dobře poznali v jejich době již klasický soubor úvah na téma *Jak zvelebovat naši literaturu naukovou?*, uveřejňovaný v 80. letech 19. století v revue Athenaeum. Zahájil jej úvahou k dobovým školským otázkám prof. Masaryk.¹¹² Ten, spolu s historikem Antonínem Rezkem a astronomem a fyzikem Augustem Seydlerem v tomto přemítání i dále pokračoval.¹¹³ Sama revue Athenaeum, můžeme-li věřit vzpomínce nakladatele J. Laichtera na Ottovo nakladatelství, kde se vyučil, vznikla více z Masarykovy iniciativy než jejího vydavatele Jana Otta.¹¹⁴

Dále na oba studenty působil především *Čas, list věnovaný veřejným otázkám*, periodikum věnující se školským otázkám pravidelně, z mnoha úhlů pohledu.¹¹⁵ Na reformu českého středního a vysokého školství se zaměřila jako na jedno ze svých podstatných témat od prvního ročníku i Masarykova a Drtinova revue *Naše doba*.¹¹⁶ Utváření moderního školského systému zajímalo redaktory periodika ve vztahu k procesu postupné modernizace české společnosti, založené na politické, hospodářské i duchovní svobodě jednotlivce. Revue otiskovala studie a články o školství v jednotlivých zemích Evropy.¹¹⁷ Věnovala pozornost vývoji postavení i vzdělání českého učitelstva.¹¹⁸ Vydávala i překlady děl významných západoevropských znalců školské otázky.¹¹⁹ I toto periodikum, dostupné Urbánkovi a Kybalovi během gymnazijních studií, formovalo podstatně jejich vztah k tehdejšímu střednímu školství.

112 Masaryk, Tomáš G. Jak zvelebovat naši literaturu naukovou? *Athenaeum*, roč. 2, 1885, s. 270–275.

113 *Tamtéž*, roč. 3, 1886, s. 76–79; Rezek, Antonín. Jak zvelebovat naši literaturu naukovou? *Athenaeum*, roč. 3, 1886, s. 41–46; Seydler, August. Jak zvelebovat naši literaturu naukovou? *Athenaeum*, roč. 3, 1886, s. 70–76.

114 Laichter, Jan. Nakladatelství před válkou. *Rozhledy, literatura – věda – umění*, roč. 5, č. 2, 1936, s. 14.

115 K opravám středního školství. *Čas, list věnovaný veřejným otázkám*, roč. 4, č. 6, 1890, s. 89–91; Úprava platů profesorských na středních školách. *Čas, list věnovaný veřejným otázkám*, roč. 10, č. 14, 1896, s. 211–213; Z oboru obecného školství. *Čas, list věnovaný veřejným otázkám*, roč. 10, č. 1, 1896, s. 2–4.

116 Zprávy. *Naše doba*, roč. 1, 1894, s. 555.

117 Drtina, František. Školství v cizině. *Naše doba*, roč. 1, 1894, s. 241–253.

118 Z oboru obecného školství (Učitelstvo). *Naše doba*, roč. 2, 1895, s. 974–982, 1083–1092.

119 Lavasseur, Pierre Émile. Význam obecného školství pro naše století. *Naše doba*, roč. 4, 1897, s. 1005–1016, 1079–1087; srov. též Lavasseur, Pierre Émile. *L'Enseignement primaire dans les pays civilisés*, Paris: Berger-Levrault, 1897–1903. Autor (1828–1911), byl fr. národohospodář.

Méně na oba studenty působilo pedagogické periodikum *Posel z Budče: týdeník vychovatelský pro národní učitelstvo v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Vycházelo 1870–1909 jako časopis učitelských organizací a v průběhu 90. let 19. století otiskovalo i některé Masarykovy politické projevy týkající se školské otázky v monarchii.¹²⁰

Deníky studenta Kybala dokládají míru a zčásti i formy působení, jež na jejich autora měli někteří pedagogové slánského gymnázia. Blížejší seznámení s jejich publikační i učitelskou činností dokládá, že i přes řadu jeho kritických hodnocení se jednalo o osobnosti, které si zaslouží vyvážený pohled.

Náboženství Kybala vyučoval na vyšším gymnáziu již výše zmíněný katecheta Emanuel Cívka, jehož působení se do studentových deníků promítlo poměrně výrazně. V denících budoucího historika nalezneme zachyceny i hlubší vlivy filozofické a náboženské argumentace profesora filozofické propedeutiky PhDr. Václava Petříka.¹²¹ Tento filozof a klasický filolog, autor mnoha studií o antické filozofii věnovaných především *Lúkianovi* ze Samosaty (120 – po 180), starověkému řečníku, satiriku a filozofu, na slánské gymnázium přešel z reálného gymnázia v Přerově, kde v letech 1892–1896 působil jako suplent a provizorní učitel klasických jazyků.

Kybalovy zápisníky zachovaly názvy filozofických a teologických děl doporučených mu tímto pedagogem ke studiu. Ten s citem pro duševní a duchovní potenciál Kybalovy osobnosti zaměřil jeho pozornost k časovým otázkám náboženství, ke vztahu vědy a víry, společnosti a církve, autonomie filozofie, sociologie a psychologie vůči teologii. Zpřístupnil studentovi mnohé z toho, co se mu později více otevřelo na univerzitě v kurzech filozofa a pedagoga prof. F. Drtiny. Prof. Petřík pootevřel Kybalovi i Masarykovo dílo o Pascalovi a Kantovi, Renanův *Život Ježíšův*, díla Platonova a Aristotelova i pedagogické spisy F. Drtiny.¹²²

Dobrou znalost klasických jazyků, latiny i řečtiny získal student na vyšším stupni gymnázia pod vedením klasického filologa prof. Petra Hrubého, který byl jeho třídním učitelem od podzimu roku 1895 až do

120 Školní rozpočet ministra Gauče. *Posel z Budče*, roč. 24, č. 10, 1893, s. 146–148.

121 Petřík, Václav PhDr. (nar. 1861), filozof a klasický filolog; srov. též *Lúkianos*, Anacharsis čili o tělovcíku, *VŽG*, Přerov: 1895, s. 3–26; *Lúkianos*, Charón, *VŽG*, Slaný 1898/9, s. 2–24; *Lúkianos*, Sen, Prometheus, Charón, *VŽG*, Slaný: 1898/9, s. 2–24; též *Lúkianos*, Rozmluvy mrtvých, *VŽG*, Slaný: 1907/8, s. 28; 1909/10, s. 24; *Lúkianos*, Rybář čili z mrtvých vstalí, *VŽG*, Slaný: 1900/1, s. 2–20.

122 NA, fond V. Kybal, karton 24, složka 32, Kybal, Vlastimil. *Zápisníky/soupis děl filozofů*. Z Masarykových děl zde jsou *Základy konkrétné logiky* (1885), *O studiu děl básnických* (1886), *Blaise Pascal, jeho život a filozofie* (1883), *Sebevražda* (1881).

maturity. Pedagog se narodil v Jilemnici, vystudoval gymnázium v Hradci Králové a klasickou filologii na FF UK. Jako suplující a provizorní učitel působil nejprve v Praze. Od školního roku 1895/96 se stal profesorem ve Slaném, kde vyučoval až do své smrti a činně se tu podílel i na životě místních spolků a organizací. K tomu patřilo i jeho redaktorství ve Slánském obzoru. Prof. Hrubý byl autorem řady středoškolských učebnic klasických jazyků a na gymnáziu patřil mezi publikačně i společensky nejaktivnější pedagogy.¹²³

Vzdělaným učitelem literatury a českého jazyka byl Kybalovi i prof. Jan Koc. Další pedagog Karel Paul, profesor matematiky a fyziky, se do studentovy duše nezapsal nijak výrazně.

I na Kybala působili již výše uvedení historici profesori Josef Lacina a PhDr. Vojtěch Zenker. Jimi probuzený zájem o historii přivedl gymnazistu k řadě textů předních českých historiků. Je zajímavé a o kvalitách slánského gymnázia vypovídající, že výběr těchto textů již předjímá řadu budoucích historikových badatelských a publikačních témat.¹²⁴

Gymnaziální učitelé samotářskému studentu Kybalovi pomáhali projít pro něj těžkým procesem dospívání. Málo úspěšně usilovali i o jeho podstatnější včlenění do spolkového života města. Obraz Kybala-středoškolského studenta, který nám prostředkuje řada dobových pramenů, je pak podobou profilující se osobnosti, jež dokázala i přes kritické hodnocení českého středního školství postupně na slánském gymnáziu integrovat poznané a žité v jednotný a na středoškolského studenta již originální světový názor.¹²⁵

Rudolfa Urbánka vnímal středoškolský student Kybal jako dovršenou osobnost, plně srostlou s městským prostředím, mladšího kolegu zásadně převyšující. Do Kybalovy úcty vůči staršímu kolegovi se v této době promítá i jeho touha rezonovat kladněji Urbánkovi blízké slánské prostředí. Vždy znovu a znovu však u studenta Kybala vítězí odstup vůči škole i spolkovému životu města. Kybal si pak jako kritickým brusem vybroušený solitér slánského gymnázia v průběhu zdejšího studia postupně klade vlastní náboženské a intelektuální cíle, jež s rytmem spolkového života města i s jeho školou téměř nesouvisely. Ještě na počátku univerzitního studia Urbánkovi za své nejdůležitější cíle označil vytvoření a upevnění svého světového náboženského názoru, dále pak

123 Hrubý, Petr (1858–1918), klasický filolog, středoškolský profesor; srov. též Drobné zprávy. *Listy filologické*, roč. 45/1918, s. 249. Nekrolog jej hodnotí jako pedagoga milé povahy.

124 NA, fond V. Kybal, karton 24, složka 32, Kybal, Vlastimil. *Zápisníky/soupis děl historiků*.

125 *Tamtéž*, s. 51n.

opatření si co nejširšího a systematického vzdělání.¹²⁶ To se stalo jeho cíli již v průběhu slánského studia.

V prožívání dějů střední školy i maloměstského spolkového, kulturního a politického života u obou budoucích historiků lze hovořit o dvou rozdílných studijních zkušenostech, jež se promítly do jejich dalšího životního směřování. Jsou ukotveny odlišným prostředím, z něhož v dětství vyšli, venkovem a městem.

O Urbánkovi platí to, co mu roku 1947 napsal historik O. Odložilík k sedmdesátinám: *Soustředil jste se na veliká témata a neodbíhal jste neustále do světa (...) a jedna práce se organicky sdružovala s druhou.*¹²⁷ O Kybalovi lze vyslovit opak. Slánské školské i městské prostředí v něm vzbuzovalo pocity odcizení. Rodný venkov mu byl zase, obrazně řečeno, ztraceným rájem, který mu již nemohl přinést pocit životního naplnění. I z těchto důvodů lze Kybalův životní běh od roku 1905 v parafrázi výše uvedeného Odložilíkova výroku označit za neustálé odbíhání do světa, jež završil exil a smrt na počátku roku 1958 v dalekém zámoří.

V červnu roku 1896 proběhla úspěšně Urbánkova maturita.¹²⁸ I dále se několik let podílel na spolkovém životě rodného města, především jako aktivní člen Volného sdružení slánských akademiků.¹²⁹

I v prvních dvou letech Urbánkova univerzitního a posledních Kybalova středoškolského studia se oba přátelé dále pravidelně setkávali, jak mladší historik dosvědčuje ve svých pamětech: *Od septimy začalo více méně soustavné a široce založené sebevzdělávání, k němuž cenné podněty a směrnice jsem dostával jmenovitě od R. Urbánka, jenž tehdy studoval první ročník dějin na pražské universitě a kromě dějin vynikal mimořádným rozhledem po literatuře domácí i cizí, jakož i živým zájmem kulturním a uměleckým i politickým.*¹³⁰ Do jejich vztahu se pak po řadu let výrazně a leckdy až limitujícím způsobem promítal odstup mladšího historika vůči středoškolskému živo-

126 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 147/62/3562, Vlastimil Kybal – Rudolfu Urbánkovi, *dopis z 18. listopadu 1900.*

127 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 147/62/4608, Otakar Odložilík – Rudolfu Urbánkovi, *přání z 5. září 1947.*

128 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/0003, *Gymnasijní maturitní vysvědčení Rudolfa Urbánka z 20. června 1896;* LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/4868, Urbánek, Rudolf. *Maturitní otázky. Seznam těch, kteří se mnou na gymnasiu studovali. Poznámky k připravovaným pamětem.*

129 LA PNP, fond R. Urbánek, LA 12/95/0074, Rudolf Urbánek – Ředitelství Občanské záložny ve Slaném, *dopis z 5. dubna 1898.* Urbánek děkuje za půjčení sálu záložny k veřejným přednáškám sdružení.

130 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 35; Kuchyňka, Zdeněk. Rudolf Urbánek – historik poděbradského věku. In *Slaný. České město ve středověku*, Slaný – Kladno: RK OÚ, 1997, s. 45.

tu i prostředí malého města obecně. Kybal v denících uvádí, že se za jejich pobytů doma potkával i s dalšími studujícími na pražských vysokých školách ze Slaného (J. Peters, Fr. Procházka, Č. Chyský). Jejich prostřednictvím odebíral časopisy i knihy, vzdělával se literárně, filozoficky i politicky „v pokrokovém směru“.¹³¹

Vlastimil Kybal gymnazijní prospěch

	1. pol. 1891/2	2. pol. 1891/2	1. pol. 1892/3	2. pol. 1892/3	1. pol. 1893/4	2. pol. 1893/4
náboženství	v celém období 1					
latina	v celém období 2					
řečtina	–	–	–	–	2	2
zeměpis/dějepis	2	pak v celém období 1				
matematika	v celém období 2					
přírodopis	2	1	2	1	–	2
čeština	3	pak v celém období 2				
němčina	3	pak v celém období 2				

	1. pol. 1894/5	2. pol. 1894/5	1. pol. 1895/6	2. pol. 1895/6	1. pol. 1896/7	2. pol. 1896/7
náboženství	v celém období 1					
latina	2	2	3	2	2	1
řečtina	2	2	3	1	2	2
zeměpis/dějepis	v celém období 1					
matematika	3	2	3	1	1	1
přírodopis	–	–	2	1	1	–
čeština	v celém období 2					
němčina	v celém období 2					

¹³¹ *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 29; Chyský, Čeněk (1877–1952), historik a středoškolský pedagog; Peters, Josef ing., JUDr. (1876–1933), redaktor odborných periodik, autor knih o horním právu, ředitel Svazu majitelů dolů v ČSR; Procházka, František V. JUDr. (1877–1964), vrchní soudní rada, soudce ve Velvarech, Kralupech nad Vltavou a Praze. Jako Vojtěch Svoboda literárně tvořil, s náměty ze soudní praxe.

	1. pol. 1897/8	2. pol. 1897/8	1. pol. 1898/9	2. pol. 1898/9
náboženství	v celém období 1			
latina	1	1	2	2
řečtina	1	2	1	2
zeměpis/dějepis	v celém období 1			
matematika	2	2	3	3
filozofie	2	1	1	1
čeština	v celém období 2			
němčina	v celém období 2			

Studijní výsledky zachycují Kybala jako nadaného studenta tíhnoucího k historii, filozofické propedeutice, zeměpisu, klasickým jazykům a češtině. V suchém výčtu výsledků uniká jeho myšlenkový svět z předmaturitního období. Ten více poznáváme z jeho deníků a zápisníků.

V gymnazijní sextě v roce 1897 student dozrál již natolik, že si začal klást řadu otázek po hlubším smyslu svého života. V pamětech to zachytil takto: *Toto hledání začalo, pokud se pamatuji, někdy na jaře r. 1897, kdy jsem byl v sextě. Tehdy jsem začal dýchat, myslet a pracovat v duchu více méně dekadentního pesimismu a mysticismu. Mou oblíbenou četbou byli tehdy O. Březina, J. K. Šlejhar a A. Sova. Nerozuměl jsem přirozeně zcela Březinovi, ale jeho básně jsem čítal s posvátným pohnutím i přemýšlel o nich na svých samotářských procházkách. Ždály se mi být modlitbou samotářské duše. Aniž bych básně ty podrobněji analyzoval, vyznával jsem, že když je čtu, pocituji něco příbuzného a že působí jaksi tajemně na nejjemnější struny mé duše i vzbuzují ve mně otázky a pocity, jež jsem před tím nikdy sobě nekladl ani u sebe nezažíval. Totéž se týkalo Sovy jako básníka i jako prozaisty. Kromě povídky Anna v Prose a básně Žlomená duše liboval jsem si v Lyrických vteřinách duše, zejména ve Chvilí opuštěnosti, kde jsem si přisvojil jako krásnou větu: „Hledat lidi, jež byste milovali!... Tot tajemství a úspěch celého života.“¹³²*

Pro Kybala a jeho duchovní zrání bylo na střední škole významným setkání s dílem T. G. Masaryka. Deníky studenta zachytily mnohé z toho,

132 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 45–46; Sova, Antonín. Lyrické vteřiny duše – Chvilí opuštěnosti. In *Povídky a menší črty*, Praha: 1937, s. 167; Týž, Anna. In *Prosa*, Praha: 1898; Týž, *Žlomená duše*, Praha: 1896.

co hýbalo na sklonku 19. století českou literaturou, filozofií a historio-
grafií a co bylo spojeno s osobností profesora pražské univerzity, jež si
získávala stále více Kybalovo srdce i mysl.

K jejich prvému setkání došlo roku 1898. V deníku si student pozna-
menal v radostném očekávání: *Masaryk sem přijede a bude tu přednášet! Bože s jakou radostí a touhou čekám na ten den, až uzřím mistra. (...) A bude přednášet o Palackém.*¹³³

Dne 17. dubna 1898 Masaryk navštívil Slané a pronesl zde přednášku. Kybalovy dojmy z ní byly intenzivní: *Viděl jsem ho! Tedy to je on! Je vidět už z prvního shlédnutí tu bystrost duševní, hlubokou myslivost a vědeckost vůbec. A ty pronikavé oči! Ty se umějí až do duše čl(ověk)u podívat. Nebyl js(em) sice blízko, nepocítil js(em) to, ale přece z dálky js(em) to pozoroval. Ke všemu pak to chování nenucené, přirozené, ba i nedbanlivé (a právě to už vábí!). Krásně podal svou řeč (totiž co do obsahu). Výklad napřed o poměrech před 48, (hospodářství), o vládě (absol.). Program Pal(ackého). Smysl protireformace v děj(ínách) čes(kých), jak Pal(acký) přišel filosoficky k svému programu. Odkaz Pal(ackého).*¹³⁴

Nalezení osobnosti, jež mu pootevřela širší obzory, i plánování uni-
verzitního pražského studia se objevilo na konci tohoto deníkového zápi-
su: *Však si ho poslechnu víc za 1 1/2 roku. Velice se těším.*¹³⁵

Setkání s Masarykem probudilo u studenta zájem o jeho díla. V čer-
venci 1898 začal studovat jeho spisek o Karlu Havlíčku Borovském.¹³⁶
V deníku zhodnotil národní zápasy roku 1848 i popis dobové politic-
ké scény, přijal Havlíčkovu usilování o vzdělání a povznesení malého
národa za vlastní a vtělil ji do svého životního kréda.¹³⁷ Masarykův text
Kybala zaměřil ke studiu Havlíčkových spisů. Po jejich přečtení promítl
do deníku novinářovu charakteristiku: *Kde čte jeho Slovana, vidí a teprve
uzná zásluhy jeho: na jedné straně ucelený program politický, národní i náb., na
druhé ryznost, pevnost charakteru.*¹³⁸

Kladný vztah k Borovskému si historik uchoval po celý život.¹³⁹ Při-
jímal ho především jako politika, který hledal střední cestu mezi dvě-
ma extrémly, demokratickým a absolutistickým státem a aktivně usiloval

133 Kybal, Vlastimil. *Deník 9. února 1898.*

134 Kybal, Vlastimil. *Deník 17. dubna 1898.*

135 Kybal, Vlastimil. *Deník 17. dubna 1898.*

136 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 41. *Masaryk přispěl k mému politickému vzdě-
lání také svým Havlíčkem, jež jsem četl hned po septimě ve svém zátíší černochouském.*; Masaryk,
Tomáš G. *Karel Havlíček. Snahy a tužby politického probuzení*, Praha: J. Laichter, 1896.

137 Kybal, Vlastimil. *Deník 19.–23. července 1898.*

138 Kybal, Vlastimil. *Deník 29. července 1898.*

139 Kybal, Vlastimil. *Karel Havlíček a naše svoboda*, Chicago: České národní sdružení, 1941, s. 45.
Poslední text mu věnoval v exilu.

o národní výchovu k pravdě. V Havlíčkovi viděl i básníka neobyčejné síly, s nímž začíná v naší poezii působit politická satira, vlastenecký realismus proti citovosti, kriticismus proti verbalismu. Novinář mu své dílo, dříve než je psal, prožíval. V těchto stopách se snažil tvořit i Kybal.

V roce 1898 studoval budoucí historik i Masarykova Blaise Pascala, jeho život a filozofii.¹⁴⁰ Četl i filozofovy příspěvky o mnohoženství a jednoženství, ruské a evropské literatuře i filozofii v Athenaeu a Naší době.

Masaryk otevřel Kybalovi mnohé z ruské literatury a kultury. Pod jeho vlivem začal okouzleně otvírat dílo L. N. Tolstého, F. M. Dostojevského, řešil si složitě náboženskou otázku i problémy sebevraždy a posmrtného života. Odmítl s filozofem moderní lidský i vědecký titanismus a rozhodl se smysl života nalézt ve studiu a kritické výchovné práci. Sledoval články a studie z již za obzor odplynulého sporu o Rukopisy. K probuzení Kybalova zájmu o Husovo dílo a husitství přispěl ve Sláném i filozofův Hus.¹⁴¹

Masaryk oslovil středoškoláka Kybala snahou užít historie ke zkoumání společnosti i polemikou s historismem. Ten filozofovi představoval více než pouhou teorii dějin. Díky Masarykovi Kybal na sklonku středoškolského studia začal tušit, jak historismus může omezit a zúžit perspektivy kritické historické vědy. Pochopil, že lidský i společenský život je mnohvrstevným celkem, který nelze reprodukovat pouhým zachycením dat a faktů ani podepřít kultem hrdinů národních dějin. Jednotu mu dává filozofické poznání a náboženský prožitek.

Již v posledních letech slánského studia se pokoušel gymnazista pod filozofovým vlivem směřovat za výčty dat a faktů vyžadovaných zkoušejícími pedagogy k hledání a nalézání jejich příčin, za středoškolsky omezené vysvětlování událostí k prožitku jejich hodnoty a smyslu. Na sklonku slánského studia již Kybalovi nejvyšším úkolem vědy bylo vytušit, nalézt a představit všechny podstatné příčiny dění a zobrazit skutečnost ze všech stran a úhlů.

V důsledku tohoto poznání se Kybal v septimě a oktávě postupně stával kritičtější k systému výuky na českých gymnáziích: *Poslední dvě léta na gymnasiu byla skutečně nanejvýš kritickou dobou v mém životě, a kdybych nestál v oné době pevně na nohou svými školskými a hlavně mimoškolskými*

140 Kybal, Vlastimil. *Deník 3. listopadu 1898*; NA, fond V. Kybal, karton 24, složka 32, Kybal, Vlastimil. *Zápisníky (sopsis děl filozofů)*.

141 NA, fond V. Kybal, karton 24, složka 32, Kybal, Vlastimil. *Zápisníky*. Spisek studoval 2. června 1898.

*vědomostmi, jakož i svou bezúhonnou povahou mravní, byl bych jistě padl za oběť tehdejšího systému školského a na universitu bych se nebyl dostal.*¹⁴²

Od septimy se Kybal začal soustavně sebevzdělávat v přípravě na univerzitu. Cenné podněty k tomu dostával od přítele Urbánka. Ten tehdy studoval první ročník dějin na pražské universitě a kromě dějin vynikal mimořádným rozhledem po literatuře domácí i cizí, jakož i živým zájmem kulturním a uměleckým i politickým.¹⁴³ Kybal se stával osobností, jež dokázala postupně integrovat poznané a žité v jednotný a na středoškolského studenta bohatý světový názor.

S tímto sebevzděláváním se student stal v oktávě velmi kritickým k systému výuky na gymnáziu: *Postupem těchto pozorování a úvah mých, doplněných a potvrzených Tólstojem a Masarykem, dospěl jsem již v septimě a ještě více v oktávě k úplnému duchovnímu rozchodu se školou, kterou jsem navštěvoval. Odsuzoval jsem její netečnost k mravní výchově, stejně jako její didaktickou rozeklanost a tyranii. První jsem viděl a na sobě zakoušel v důsledku nemožného spojení humanistických předmětů s reáliemi a nedostatkem jakéhokoli vzdělání z oboru věd lékařských, mechanických nebo národohospodářských, bez nichž se žádný moderní inteligent obejít nemůže. Učivo bylo rozpůleno na klasické jazyky, češtinu, filosofii (logika a psychologie), náboženství, dějepis, němčinu na jedné straně a na druhé na přírodní vědy, matematiku a fyziku.*¹⁴⁴

Kybalovy politické i náboženské názory vyvolaly v této době i střety s pedagogy gymnázia: *Na vyšším gymnasiu učiva přibývalo, ale stoupal i odpor ku škole, tj. k učivu, učitelům i spolužákům a v oktávě docházelo k ostrým konfliktům s učiteli i se správou školy, jež hrozily vyloučením z ústavu před maturitou pro podvatratné názory politické a beznabožství. Poslední dvě léta na gymnasiu byla skutečně nanejvýš kritickou dobou v mém životě, a kdybych nestál v oné době pevně na nohou svými školskými a hlavně mimoškolskými vědomostmi, jakož i svou bezúhonnou povahou mravní, byl bych jistě padl za oběť tehdejšího systému školského a na universitu bych se nebyl dostal.*¹⁴⁵

Studentovy gymnazijní zápisky zahrnují načtenou literaturu evropských národů, filozofii, sociologii a historii. Zachycují, jak veliký význam měla pro něho literatura. Samotářský a uzavřený chlapec četl mnoho. Nikdy to však nebyla jen četba pro zábavu. Ve výběru autorů, volbě děl se od roku 1898, počátku studentových deníkových záznamů, projevuje úmysl zakotvit své poznání i názory v předivu děl, jež mají hlubší, život

142 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 25; srov. též *Tamtéž*, s. 26–27.

143 *Tamtéž*, s. 35.

144 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 26–27.

145 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 25.

orientující smysl. Brzy začaly na Kybalův výběr četby působit recenze a anotace v předních dobových kulturních periodikách. Recenze Času, Naší doby, Vlčkovy Osvěty i staršího Athenaea mu poskytly orientaci a ovlivnily jeho výběr četby.¹⁴⁶ Student otevřel pod vlivem svého katechety i Nový život, vydávaný Karlem Dostálem Lutinovem.¹⁴⁷

Na gymnáziu Kybal v poznávání literatur evropských národů i v domácí literatuře zaměřil svou pozornost výrazně i na moderní historický román.¹⁴⁸ Budoucího historika přitahovala především díla Aloise Jiráska. Nechal se unést plynutím jeho příběhů a přijímal jen s malým odstupem jako svědectví o dějinách. V zápisníku rozebíral Bratrstvo, F. L. Věka, U nás, Mezi proudy a Proti všem. Zaujala jej i Filozofská historie.¹⁴⁹ Spisovatel ale již vyvolal u vnímavého studenta otázku své závislosti na pramenném materiálu. Zde se rodí snaha budoucího historika po hlubším pochopení, jež ho na univerzitě povede ke kritičtější analýze Jiráskových děl.¹⁵⁰ Rozetnout gordický uzel subjektivity a objektivity spisovatelova poznání dějin a přesně stanovit, s jakými fakty byl ve svých historických příbězích ve spojení, bude muset student až na univerzitě. Ale zde na střední škole si již uvědomil, že historik-spisovatel sestavuje kaleidoskop faktů a vztahů mezi nimi, aby s jejich pomocí vytvořil svůj subjektivně ukotvený umělecký obraz doby.

S Jiráskem se Kybal později osobně setkával během své univerzitní pedagogické praxe. Od 15. ledna do 31. prosince roku 1905 působil jako elév učitelství na Vyšším gymnáziu v Žitné ulici v Praze 2. Vyučujícím zeměpisu a dějepisu i jeho přímým nadřízeným zde byl tento spisovatel.

Vedle literárněhistorických děl Kybal na střední škole četl i literárněvědné studie, především zaměřené na díla ruských autorů. V zápisníku objevíme reakce na texty Štěpánkovy a Skobičevského. Stejně zaujal studenta Šaldův Hippolyt Taine, F. V. Krejčího H. Ibsen, Bouškův Maurice Maeterlinck či Lipovského Lord Byron.

Pod vlivem Masarykovy Naší doby i Herbenova Času na gymnáziu na Kybala působili ruští autoři 19. století. Student se seznámil s Gogolovým

146 Kybal, Vlastimil. *Deník 22. září 1898.*

147 Kybal, Vlastimil. *Deník 11. listopadu 1898.*

148 NA, fond V. Kybal, karton 24, složka 32, Kybal, Vlastimil. *Zápisníky (výpisky z četby), zápis z 24. prosince 1898.*

149 NA, fond V. Kybal, karton 24, složka 32, Kybal, Vlastimil. *Zápisníky (výpisky z četby); Kybal, Vlastimil. Deník 22. července 1899.*

150 NA, fond V. Kybal, karton 24, složka 32, Kybal, Vlastimil. *Zápisníky; Machar, Josef S., Alois Jirásek. Naše doba, roč. 8, 1901, s. 858–861; Machar, Josef S., Umění, věda. Čas, roč. 15, č. 233, 1901, s. 2–4. Kritika je opřena o Macharovy texty.*

Revizorem.¹⁵¹ Projevoval zájem i o díla Puškinova a Lermontovova.¹⁵² Uchvátil ho talent Turgeněvův, především jeho romány Předvečer, Šlechtické sídlo, Otcové a děti.¹⁵³ Oddal se i popisné kráse povídek z Lovcových zápisků.¹⁵⁴ Objevil Lva Nikolajeviče Tolstého. Masarykem zprostředkovanou osobností Kybalovy cesty k ruské literatuře se stal F. M. Dostojevskij. Student byl uchvácen Bratry Karamazovými.¹⁵⁵ 24. dubna 1898 si do deníku poznamenal: *Jak blahý pocit mne jímá nyní po přečtení Bratří Kar. A není divu. Všechny rysy povahy lidské, po výtce ruské, jsou mocně vyznačeny.*¹⁵⁶ Budoucí historik se učil vnímat kontrastně světlo a stíny konkrétní doby i na Uražených a ponížených.

Velkou pozornost věnoval Kybal na gymnáziu francouzské, anglické a německé klasické literatuře. Četl Baudelairovy Malé básně v prose.¹⁵⁷ Otvíral Balzacova Otce Goriot.¹⁵⁸ Věnoval se povídkové tvorbě Ch. Dickense.¹⁵⁹ Studentův deník dokládá, jak výrazně ho v původním jazyce oslovila klasická divadelní hra dramatika Pierra Corneille *Le Cid*, inspirovaná španělskou literaturou i dějinami.¹⁶⁰ Kybal se věnoval i četbě dramát Racinových (Faidra) a Molierových komedií ve francouzštině.¹⁶¹ Budoucí historik si v těchto dílech ujasňoval význam a působení velkých osobností v dějinách. Corneilleova Cida, tedy Rodriga Díaze de Vívar, hodnotil jako ochránce vlasti. Drama přijal student porozumivě, neboť *jemné, psychologické vylíčení sporu mezi láskou a citem pro čest zaručuje této „tragedii“ vysokou cenu.*¹⁶²

Znatelnou stopu zanechala v Kybalových denících Schillerova díla Jana z Arcu, Vilém Tell a Valdštejn.¹⁶³ Zde je třeba poznamenat, že četba klasických literárních děl nesouvisela jen se studentovou přípravou k maturitě. Na tu by mu stačily tištěné přehledy jejich obsahů. Jednalo

151 Kybal, Vlastimil. *Deník 16. října 1898*; Týž. *Deník 10. prosince 1899*. Později čte Gogolova Tarase Bulbu.

152 Kybal, Vlastimil. *Deník 10. prosince 1899*. Puškinova E. Oněgina přijal chladně; Týž. *Deník 5. ledna 1900*. Nad nálady romantismu radí historické fresky druhé poloviny 19. století; Týž. *Deník 6. ledna 1900*. Seznámil se i s Lermontovovým Démonem.

153 Kybal, Vlastimil. *Deník od 1. 2. 1898 – 30. 4. 1899*, s. 112n., 147.

154 Kybal, Vlastimil. *Deník 11. listopadu 1899*; Týž. *Deník 28. ledna 1899*. Orientaci v ruské literatuře získal student ze Stínovy Historie ruské literatury 19. století.

155 Kybal, Vlastimil. *Deník 6. a 24. dubna 1898*.

156 Kybal, Vlastimil. *Deník 24. dubna 1898*.

157 Kybal, Vlastimil. *Deník 10. května 1898*.

158 Kybal, Vlastimil. *Deník 3. ledna 1899*.

159 Kybal, Vlastimil. *Deník 4. ledna 1899*.

160 Kybal, Vlastimil. *Deník 6. října 1899*.

161 Kybal, Vlastimil. *Deník 6.–9. října 1899*; Kybal, Vlastimil. *Deník 22. července 1899*.

162 Kybal, Vlastimil. *Deník 6. října 1899*.

163 Kybal, Vlastimil. *Deník 24.–25. září a počátek října 1899*.

se mnohem více o snahu myšlenkově se orientovat. Odtud, z fascinace literaturou, můžeme pochopit i budoucí Kybalovo několikaleté sblížení s literárním kritikem a spisovatelem F. X. Šaldou, který mu vydal několik pro vývoj historika podstatných studií.

Orientujícím pro studenta se stalo i Goetheho nejvýznamnější dílo Faust. Četl je v německém originále a vzpomínal na ně ve stáří v pamětech: *Fausta jsem si přečetl právě v době písemných zkoušek maturitních, abych se poněkud vymanil ze školní kazajky a pozdvihl k vyšším obzorům mravním i myšlenkovým.*¹⁶⁴

Dílo zhodnotil pod Masarykovým vlivem: *Souhlasil jsem v tom ohledu plně s Masarykem, jenž pravil tehdy o Faustovi, že je to „evangelium čirého egoismu a že je v něm pramálo etiky“ v článku o Faustovi v Naší době.*¹⁶⁵

Faust se mu stal především varováním před velikášstvím moderní vědy i jejích nároků na člověka. Kybal pochopil, jak titanismus poznání může vést k deficitu osobní etiky a čirému sobectví. V podstatě obrozenecky se bude po celý život historik svou badatelskou a publikační prací snažit sloužit české společnosti i jejímu rozvoji: *Nemohl jsem tehdy pochopit vše, co se ve velebánsni Goetheově skrývalo, ale vysoce jsem oceňoval (...) její základní koncepci, jakož i její hloubku i lehkost myšlenek a krásnou mluvu. Chápal jsem, že Faust svým hledáním vědecké pravdy, jež bylo bezvýsledné, položil palčivou otázku každému myslícímu modernímu člověku a souhlasil jsem s tím, že Faust se chtěl přiklonit k životu, ale nesouhlasil, že hledal v životě požitkářství a sobecké ukájení svých choutek. To se mně zdálo nízké, hrubé (...).*¹⁶⁶

Studentovy deníky zachovaly i jeho záznamy o čtené české literatuře. Selský syn věnoval hodně času i četbě děl z venkovského prostředí. Holečkovu kroniku Naši nazval zlatou knihou, opravdovou i českou, plnou *pilné, svědomité a láskyplné práce, studia, pozorování.*¹⁶⁷ Českého sedláka lze z této knihy Kybalovi poznat *lépe desetkrát, než ze všech tzv. kulturních, folkloristických ap. líčení a obrazů.*¹⁶⁸ Později Kybala zaujala Herbenova kronika Do třetího a čtvrtého pokolení, již četl až na univerzitě.¹⁶⁹ Přípravy na univerzitní studium v Praze se odrazily i ve studentových

164 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 61.

165 *Tamtéž*, s. 61; Masaryk, Tomáš G. Goethův Faust: Nadčlověk. *Naše doba*, roč. 5, 1898, s. 385–395, 481–492, 585–599.

166 *Paměti Vlastimila Kybala I.*, Brno: L. Marek, 2012, s. 61.

167 Kybal, Vlastimil. *Deník 9. prosince 1899.*

168 Kybal, Vlastimil. *Deník 9. prosince 1899.*

169 Kybal, Vlastimil. *Deník 19. srpna 1902.*

dojmech z Mrštíkova Santa Lucia, jehož líčení studentského života se mu však zdálo povrchní.¹⁷⁰

Z Kybalova maturitního roku pocházejí i jeho výpisky z děl českých historiků. V deníkovém výčtu defilují texty Zikmunda Wintera a Josefa Svátka. Nalezneme zde i texty Rezkovy, Fr. Dvorského a Z. Tobolky. Výběr do jisté míry předjímá část budoucích historikových témat, především z husitství a doby předbělohorské. Student čerpal i z drobných spisků a studií v ČČH a historických sbornících.¹⁷¹

Lev N. Tolstoj

Spisovatelem, který podstatně přispěl k formování studenta Kybala v posledních letech jeho slánského a na počátku pražského univerzitního studia, byl Lev Nikolajevič Tolstoj. Zde se vedle atmosféry doby podepsalo i Masarykovo působení na studentskou generaci přelomu 19. a 20. století. Sledujeme-li dobový odborný i denní tisk, poznáváme, že Tolstému věnovaly pozornost mnohé přední osobnosti českého kulturního, politického i duchovního života. Nebylo ročníku kterékoli významnější revue, časopisu, aby zde Tolstého jméno či sociálně-náboženské učení přímo či nepřímo nehrálo roli. Význam Tolstého myšlenek mnohým rezonoval s dobově živě zakoušenými myšlenkami české reformace, především s teologem české reformace Petrem Chelčickým.

Okouzlení a zasažení Kybala Tolstým tedy nebylo výjimečné, mělo však své zvláštnosti a specifika. Vypovídá mnohé i o náboženské vnímavosti budoucího historika, o opravdovosti jeho hledání myšlenkové a duchovní orientace. Je výpovědí o generaci, pro niž náboženství vštěpované ve školách, zpovrchnělé schematickou výukou, rakouské svou oficiální orientací, nemohlo být adekvátní odpovědí na dobové kulturní, politické, sociální i duchovní otázky. V pamětech historik gymnazijní okouzlení Tolstým zachytil takto: *Když jsem jako gymnasijsní student hltil jednu knihu za druhou, abych se soukromě vzdělal ve vědě a literatuře, napadalo mi občas, že to není pravý život. I chtěl jsem knihy odhodit, vyletět z dusného města a klesnout v náruč matce přírodě. Jindy zase jsem toužil odejít co nejdříve z gymnasia a žít mezi prostými, nábožnými a spokojenými lidmi, s nimiž bych mohl žít ve shodě a najít u nich klid pro sebe. To bylo již pod vlivem Tolstojovým,*

170 Kybal, Vlastimil. *Deník 22. září 1899.*

171 NA, karton 24, složka 32, Kybal, Vlastimil. *Žápisníky (sopis děl historik).*